

N.F.S. Grundtvig: “Om det Ny Testamente i Grundsproget eller om Alcala-Texten og Bibel-Kritiken”

Tekstkritisk og kommenteret udgave

Jette Holm

I december 1837 udgav Grundtvig artiklen “Om det Ny Testamente i Grundsproget eller Om Alcala-Texten og Bibel-Kritiken” i *Nordisk Kirke-Tidende*.¹ Grundtvig havde selv forkortet artiklen fra en længere kladde. De eksisterende 58 kasserede manuskriptsider til denne kladde (fasc. 124 I, II, III og IV i Grundtvig-arkivet) bringes her i transskription.

Både kladdematerialet og artiklen er præget af tanker, som genfindes i Grundtvigs tekster på denne tid, f.eks. hans prædiken til 27de Trinitatis Søndag, 26. nov. 1837. Opdagelsen i 1825 havde betydet en ændring i Grundtvigs syn på Bibelen. Kirkens skriftkloge må gå til Bibelen “fra den rette Side”, dvs. med “Troes-Regelen” for at oplyse menigheden af døbte, som de selv tilhører. Det Nye Testamente er nemlig skrevet “af Christne til Christne”. Den *levende oplysning* i kirkeskolen (Ef 1,18) står for døren (*GP* 10, 371ff.; *NKT* 1837, sp. 898).²

Det udgangspunkt giver frihed til at arbejde med en kritisk undersøgelse af Bibelen og gør det vigtigt at finde den bedst mulige græske tekst til Det Nye Testamente. Grundtvig peger her i det transskriberede manuskript såvel som i den

---

¹ Denne artikel er refereret og kommenteret i *Grundtvig-Studier* 1993 af Christian Eisenberg, “Ein unbeachteter Artikel N.F.S. Grundtvigs aus dem Jahre 1837”.

² I fasc. 124. I og IV giver Grundtvig en selvbiografisk fremstilling af sit bibelsyn som luthersk bibeltro præst, hvor han “... var tilsidst nær ved at opgive Troen, for at redde Bibelen” (Kaj Thanings referat i *Registranten*, Grundtvig-arkivet fasc. 124 IV).

trykte artikel på den *complutensiske* grundtekst³ fra 1514 i Gratz' håndudgave, som han selv har anvendt i en halv snes år som sin foretrukne til daglig brug (jf. Johansen 1948, 218).⁴ De to bidrag om Alcalá-teksten giver tilsammen et sjældent indblik i, hvor langt Grundtvig gennemarbejdede sine tanker om bibelsyn, tekstkritik og kirkeskole.

Fasc. 124

Fasc. 124 I, der er på 48 manuskriptsider, er skrevet på FWE-papir. Ifølge Kaj Thaning brugte Grundtvig første gang maskinpapir i sine prædikener 26. nov. 1837 (*Registranten* til fasc. 124). Det passer med et tilblivelses-tidspunkt midt i november (i øvrigt skriver Grundtvig i fasc. 124 I *Kritik* med C, mens han i den trykte artikel og fasc. 124 II, III og IV skriver *Kritik*). De første 32 manuskriptsider er en ret selvstændig første nedskrift af Grundtvigs indledning sammenlignet med den trykte artikel. De indeholder blandt andet en vigtig selvbiografisk skildring af udviklingen i Grundtvigs *bibelsyn*, som er udeladt i den trykte artikel.⁵ Manuskriptets sidste sider (32-48) behandler artiklens egentlige anliggende, en historisk redegørelse for den *complutensiske* græske tekst og et forsvar for denne første trykte tekst imod den tyske bibelkritik. Grundtvigs forarbejde ligger tæt op ad den trykte artikel. Manuskriptet slutter med, at Grundtvig bekendtgør, at han vil redegøre for 1 Joh 5, 7 om "de tre Vidner i Himlen", som med urette har gjort den *complutensiske* tekst forhadet. *Her slutter manuskriptet.*

Til gengæld er problemstillingen omkring 1 Joh 5, 7-8 meget omhyggeligt gennemgået af Grundtvig i den trykte artikel i *Nordisk Kirke-Tidende* 1837 (No. 54 fra sp. 855) – med det overraskende resultat, at *complutenseren* helt frikendes fra at have oversat fra Vulgata. Til sammenligning

---

³ Det vil sige den første trykte græske grundtekst fra 1814 udarbejdet i byen Alcalá i Spanien. Jacob Christian Lindberg lovede at udgive den *complutensiske tekst* det følgende år (*NKT* 1837, no. 55, sp. 898 f.), hvad dog ikke blev til noget. Jacob Christian Lindberg var udgiver af *Nordisk Kirke-Tidende* og havde netop i 1837 påbegyndt oversættelsen af Det Gamle Testamente. Lindberg brugte selv den *complutensiske* tekst i sin oversættelse af Det Nye Testamente 1856: *Det Ny Testaments Hellige Skrifter oversatte efter den først trykte Udgave af den græske Grundtext.*

⁴ Jeg takker cand.theol. Ruth Østerby for denne henvisning.

⁵ Grundtvigs prædiken til allehelgensdag 1837 – netop fra denne tid – understøtter og belyser yderligere Grundtvigs bibelsyn sammenlignet med Luthers (*GP* 10, 353 ff.).

kan man se Grundtvigs prædikener på 1. Søndag efter Paaske 1826 (Aftensang) (*GP* 4, 127-129) og den bearbejdede prædiken til samme søndag i *Søndags-Bogen* 1830 (*SB* 3, 316-338), hvor man kan følge hans syn på bibelkritikken og bekymringen for menighedens tro pga. usikkerheden af 1. Joh 5, 7-8 i bibeloversættelsen af 1819.⁶

Fasc. 124 II og 124 III, der begge er på fire sider, er skrevet på maskinpapir (ligesom trykmanuskriptet) og er udkast til afslutningen på artiklen i *Nordisk Kirke-Tidende* 1837 (no. 55 fra sp. 885). Begge udkast ligger tæt på artiklens indhold. Af den afsluttende overstregning med Grundtvigs underskrift i fasc. 124 II kan sluttes, at dette udkast først har været tænkt som afslutning, og at fasc. 124 III er blevet tilføjet.

Fasc. 124 IV findes kun i et læg (to sider), selv om Kaj Thaning i *Registranten* den 27/5, 1956 skriver, at der er 18 sider! Allerede den 14. januar 1958 er lagt en note ind ved fasc. 124 IV af bibliotekar Tue Gad, hvorpå der står: "NB. Af IV mangler de øvrige 8 blade. 14. jan. 1958. T.G." Seniorforsker dr.phil. Erik Petersen ved Grundtvig-arkivet på Det Kongelige Bibliotek har desuden meddelt: "På det læg, den er lagt ved, har en nyere hånd skabt basis for yderligere forvirring ved at skrive G. 124/V og ikke som det er: G. 124 IV." Det er ikke lykkedes at finde de forsvundne sider. Kan de allerede så tidligt som januar 1958 være flyttet til et mere sandsynligt sted? Kaj Thaning har refereret indholdet af hele fasc 124 IV i *Registranten*. Manuskriptet er andet udkast til indledningen, skrevet på maskinpapir. De to sider, der her er transskriberet, er meget interessante, da de omtaler kanon og kanoniske bøger og forsøger at give retningslinjer for ægte apostoliske skrifter. Indholdet i manuskriptet er nyt i forhold til den trykte artikel. Desværre er det vanskeligt at bygge noget på, da de 16 første sider mangler. Kaj Thaning mente, fasc. 124 IV ligger nærmere Grundtvigs tidligere bibelsyn, og at der måske har været en udvikling i tankegangen.

---

⁶ I 1819-oversættelsen af Det Nye Testamente er ordene 1 Joh 5, 7b-8a sat i parentes (et resultat af bibelkritikken, imod Chr. VI's Bibel og *Textus receptus*): "7. Thi de ere tre, som vidne [i Himmelen: Faderen, Ordet og den Hellig Aand; og disse tre ere Eet. 8. Og de ere tre, som vidne paa Jorden:] Aanden, og Vandet, og Blodet; og disse tre forene sig til Eet", med *noten*: "De Ord, som her ere indstregede i det 7de og 8de Vers, fattes i alle gamle Haandskrifter, de ældste Oversættelser og Kirkefædre."

I et forsøg på at finde egnede afskrivningsprincipper for Grundtvigs manuskripter er med venlig tilladelse fra Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet, anvendt de tekstkritiske retningslinjer, der blev brugt ved udgivelsen af journaler, notesbøger og papirer i *Søren Kierkegaards Skrifter*. Disse retningslinjer er udarbejdet af Jette Knudsen og Johnny Kondrup i samarbejde med redaktionen i øvrigt (jf. *SKS* K17, 301-343). Metoden bringes her i anvendelse i en tillempet og stærkt forenklet form og med alle varianter gengivet som fodnoter.

Tekstkritiske retningslinjer:

| i den rensede tekst angiver sideskift i manuskriptet (*MS*).

Formler for Grundtvigs egne ændringer i manuskriptet:

<i>først skrevet</i>	øjeblikkelig ændring (sletning med erstattende variant placeret i linjen umiddelbart efter det slettede).
<i>ændret fra</i>	senere ændring (sletning med erstattende variant placeret uden for linjen eller evt. skrevet oven i tidligere tekst).
<i>tilføjet</i>	senere ændring (tilføjelse uden erstattende funktion).
<i>foran er slettet</i>	sletning uden erstattende variant.
<	åbenlys fejlskrivning.
· [<i>hævet punktum</i>]	Da Grundtvig ofte har rettelser inde i sine slettelser, forsøges det angivet i noterne med <i>et hævet punktum</i> efterfulgt af rettelsen.

[Fasc. 124, I]

[⁷ Om det Ny Testamente i Grundsproget
eller
om Alcalá-Bogen og Bibel-Critiken.

Det er naturligviis ikke med de Christnes *Hellige Skrift*, som med den hellige, almindelige *Kirke*⁸, saa ogsaa den skulde enten være⁹ uforanderlig eller urokkelig; thi da alle de *Bøger*, der er skrevet med en Pen lade sig med samme Middel ei blot efterligne men ogsaa forandre,¹⁰ og da alle *døde* Ting taalmodig maae finde sig i hvad de *Levende* vil giøre ved dem, bruge eller misbruge dem til; saa maatte aabenbar det *Ny Testamente* ei blot i Værd og Grad være en *mageløs Bog*, men være *væsenlig forskiellig* fra alle andre *Bøger*, altsaa *ingen Bog* være, for at undtages¹¹ fra Bog-Naturens Love. At nu imidlertid¹² ogsaa det *Ny Testamente* er en *Bog*, der maa og skal finde sig i samme Behandling som *Classikerne* og alle andre *Bøger*, det har Man i vore Dage ikke blot dristig paastaet, men *soleklart beviist*, thi satte¹³ det *Ny Testamente* sig ikke baade med¹⁴ Hænder og Fødder mod den Behandling, Det¹⁵ fornemmelig af *Tydskerne*¹⁶ Skriftkloge har maattet friste, da kan Det¹⁷ bestemt hverken¹⁸ røre Haand eller Fod og har Det

---

⁷ | MS side 1

⁸ *Kirke*] først skrevet Klippe

⁹ saa ogsaa den skulde enten være] først skrevet at den er enten u

¹⁰ lade sig med samme Middel ei blot efterligne men ogsaa forandre,] først skrevet lader sig ogsaa forandre med en Pen, *ændret fra* ogsaa lader sig langt nemmere galt end godt afskrive

· langt *foran* er slettet galt

¹¹ undtages] først skrevet f undgaa

¹² imidlertid] *ændret fra* de først skrevet imidleri

¹³ satte] *ændret fra* modsatte

¹⁴ baade med] først skrevet med

¹⁵ Det] *ændret fra* det

¹⁶ *Tydskerne*] først skrevet de

¹⁷ Det] *ændret fra* det

¹⁸ kan Det bestemt hverken] først skrevet har det bestemt hverken

tiet til alle de Galskaber, der nys ¹⁹ blev²⁰ skrevet paa Dets Regning, da har Det bestemt ogsaa ladt *Origines* og hans Stalbrødre paaskrive sig Alt hvad de lystede. Hvor²¹ unægteligt det derfor end er, at *naar* Gud *vilde*, da kunde Han ogsaa paa vidunderlige Maader forhindre alle forvovne Hænder fra at forgribe sig paa den *Hellige Skrift*, ligesom alle onde Tunger fra at fordreie, mistyde og forhaane den; saa er det dog klart, Han *har ikke*²² gjort det, følgelig *vilde* Han det *ikke*, men vil, vi²³ skal finde os i denne som i enhver Deel af Hans Styrelse og troe paa Dens Viisdom, selv *naar*²⁴ den i Verdens Øine er Daarskab. Raadspørge vi *Kirke-Historien*, da lære vi ogsaa²⁵, at vor Herre, langt fra ved Mirakler at forebygge det *Ny Testaments* Forvanskning ikke engang har taget nogen *kiendelig* Forholdsregel til at sikkre Kirken denne sin Skat, men ganske overladt²⁶ til Kirkens²⁷ Medlemmer ogsaa²⁸ i dette Stykke at vise, de kunde overvinde Verden. Allerede af *Pauli* Breve see vi nemlig, der blev sendt falske Breve til Menighederne under hans Navn; og saavel hos *Justinus* som hos *Irenæus* og *Tertullian* høre vi store Klagemaal over Kiætternes Dumdristighed baade til at mynte falske Apostel-Bøger og²⁹ til ³⁰ at forvanske og forfalske de Ægte, ja vi see klart, at hverken Apostlerne³¹ eller deres første Disipler har gjort³² nogen offentlig Samling af deres egenhændige Skrifter eller foranstaltet nogen Udgave af deres Værker, men tilsyneladende³³ saa ganske overladt Sagen til sin naturlige Gang, at vi langt mere maae undres over,

---

¹⁹ | *MS side 2*

²⁰ blev] *ændret fra* er

²¹ Hvor] *først skrevet* O

²² Han *har ikke*] *først skrevet* Han vil

²³ vi] *først skrevet* at

²⁴ naar] *først skrevet* d

²⁵ lære vi ogsaa] *ændret fra* lærer den os

²⁶ ganske overladt] *først skrevet* overl

²⁷ Kirkens] *først skrevet* Den

²⁸ ogsaa] *foran er slettet* hvad de kunde og vilde gjøre

²⁹ og] *ændret fra* som

³⁰ | *MS side 3*

³¹ hverken Apostlerne] *først skrevet* Apostlerne

³² gjort] *først skrevet* gjort

³³ tilsyneladende] *først skrevet* overladt Sagen s

vi endnu har ægte³⁴ Apostel-Skrifter, vi kan skille fra alle Andre og finde stor christelig Oplysning i, end over at³⁵ de i alle Maader³⁶ er et Tvistens Æble mellem os og Kirkens Modstandere³⁷, og i endeel Enkeltheder³⁸ saa dunkle og indviklede, at det vil holde haardt, før vi faae Alt paa det Rene.

Rolig skal vi derfor ogsaa betragte det store critiske Forsøg, der i vore Dage er gjort paa, deels ved Hjælp af mangfoldige slette Afskrifter og systematisk Mistydning enten at faae Troens Spor paa Papiret udslettede eller dog skille de Christne ved al den "*Oplysning og Trøst*" de³⁹ giennem saamange Aarhundreder fandt deri. Rolig skal vi betragte det og aldrig lade os forlede til enten ved verdslige Midler |⁴⁰ at ville nedkue hvad der kun⁴¹ med aandelige Vaaben kan overvindes, eller til at nægte nogen Sandhed, hvor misbrugt den saa end er og kan blive, det *skal* vi, thi kun da efterligne vi vor Herre og Mester og kun da kan vi i vor Strid for Kirkens Odel have *Aand* og *Sandhed* med os.

Hvor klart imidlertid end Dette er, saa lærer dog Erfaring, at det gaar med det "*du skal*" som med enhver *aandelig* Lov, der⁴² kræver Fuldkommenhed og Selvfornægtelse, at Loven er vel "hellig, retfærdig og god" men den kan ikke gjøre levende og slaar derfor kun alle Syndere aandelig ihjel, da det er dem umueligt at holde den. Saalænge jeg derfor med de andre *Lutherske* Theologer meende, at *Kirken* stod og faldt med *Bibelen* og navnlig med den Deel deraf, vi kalde det *Ny Testamente*, saa *deraf* skulde⁴³ Troen *udledes*⁴⁴ og *dermed* skulde⁴⁵ den⁴⁶ *bevises*, da kunde jeg vel lade haant om det verdslige Sværd til at skille aandelige Trætter, *fordi* jeg saae,

---

³⁴ ægte] *tilføjet*

³⁵ over at] *først skrevet at*

³⁶ i alle Maader] *først skrevet er en Tviste*

³⁷ Kirkens Modstandere] *først skrevet de Vantro*

³⁸ i endeel Enkeltheder] *først skrevet i det Enk*

³⁹ de] *foran er slettet s*

⁴⁰ | *MS side 4*

⁴¹ kun] *først skrevet m*

⁴² der] *først skrevet k*

⁴³ skulde] *tilføjet*

⁴⁴ *udledes*] *foran er slettet skulde*

⁴⁵ skulde] *foran er slettet den*

⁴⁶ den] *tilføjet*

det *beed ei* paa *Fienden*, men skar ham selv i Haanden, der⁴⁷ drog det; men *rolig* kunde jeg dog umuelig see⁴⁸ hvad jeg selv kaldte Kirkens⁴⁹ Grundvold i Fiendens Vold, maatte nødvendig ønske, at vor Herre havde sikkret den bedre, |⁵⁰ og, trods mine egne Øine, stræbe at troe hvad jeg ønskede, troe, det maatte bestandig for et sandhedskiærligt Menneske være mueligt at finde Skriften *uforfalsket* og finde *Christendommen* deri. Ligesom nu dette førde til ukiærlig Dom over alle de Bibellæsere, der *ikke* fandt den Christne Tro heel og holden i Skriften, saa⁵¹ førde det naturligviis ogsaa til Harmen over al den Flid⁵², hvormed Man støvede op i Bogsamlingerne for at finde andre Læsemaader, end vi havde i vore Hverdags-Udgaver af det Græske Testament, og hvorefter vore⁵³ Oversættelser paa Modersmaalet var gjort; thi hvor dybt jeg end for min egen Person foragtede alle de foregivne nye Opdagelser og kritiske Orakelsprog, saa forudsaae jeg dog godt, at Omskabelsen af det *Ny Testamente* i Grundsproget maatte føre til en lignende Omdannelse af *Folke-Biblerne* og jeg⁵⁴ gruede for Følgerne. Hvad der ængstede mig, var ikke saa meget det⁵⁵ Ny, Man med alle sine Konster endnu kunde faae ind i *Bibelen*, som den⁵⁶ nødvendige Følge af enhver *kiendelig* Forandring, der hos Menig-Mand maatte nedbryde al *Sikkerhed* |⁵⁷ paa Skriftens Udsagn, da hvad der endnu stod, ligesaavel kunde forsvinde i Morgen, som det, der stod i Gaar, var i Dag forsvundet, saa⁵⁸ dets Sted kiendte det ei mere. Vel havde jeg det Haab, at de *Troende* altid, paa Formaning af Christelige Præster, vilde⁵⁹ af Aanden føle sig drevne til at holde fast paa de gamle Oversættelser og skiænke dem Tillid, men deels

---

⁴⁷ selv i Haanden, der] *først skrevet* i Haanden, der

⁴⁸ see] *først skrevet* betragte

⁴⁹ selv kaldte Kirkens] *først skrevet* kaldte Kir

⁵⁰ | *MS side 5*

⁵¹ saa] *foran er slettet* som til Harmen

⁵² Flid] *først skrevet* Tro

⁵³ vore] *først skrevet* de nyere

⁵⁴ jeg] *ændret fra* kunde ikke

⁵⁵ det] *foran er slettet* ,

⁵⁶ den] *foran er slettet* d

⁵⁷ | *MS side 6*

⁵⁸ saa] *tilføjet*

⁵⁹ vilde] *først skrevet* ville

havde Fienden Udsigt til⁶⁰ at fortrænge⁶¹ de gamle Oversættelser deels syndes Troens *Udbredelse* mig standset men desuagtet⁶² kunde jeg dog⁶³ ikke selv bare mig for Paastande, der ligesaavel undergravede den gamle *Bibeltro*. Vel havde jeg nemlig⁶⁴ *Luther* til Forgænger i at bestride *Jakobs* Brev, men det er⁶⁵ derfor dog lige vist, at, giøres det tvivlsomt *hvilke Stykker* der høre til det ægte *Ny Testamente*, da rokkes dermed hos de Ulærde ogsaa Sikkerheden paa hvad deri findes, thi det nytter jo ikke, Læsemaaden staaer fast, naar *hele* Skriftet⁶⁶ vakler⁶⁷. Hvordan det nu⁶⁸, hvis jeg ikke var blevet trøstet, vilde gaaet mig, naar jeg med Alderen var blevet betænksommere det⁶⁹ maa vor Herre vide, men det maatte blevet en fortvivlet Stilling, naar jeg havde opdaget, at jeg |⁷⁰ var selv min Virksomheds værste Fiende, da jeg aabenbar vilde baade frem og tilbage paa een Gang, og kom saa naturligviis ikke af Stedet. Jeg vilde, at Folket skulde beholde sin gamle Bibel uforandret, men jeg anfægtede dog ikke blot selv⁷¹ *Jakobs* Brev, men paastod, at *Bibelen* nu baade kunde og burde oversættes langt bedre end i *Luthers* Dage; jeg krævede⁷² den gamle Sikkerhed paa alle Bibelens Udsagn, men jeg gjorde udtrykkelig Forskiel ikke blot paa⁷³ det Gamle og Ny Testamente, men ogsaa mellem de *Apostoliske* Evangelier (Mathæi og Johannis) og de andre To, og i det Hele mellem hvad der udtrykkelig⁷⁴ selv udgav sig for "*Guds Ord*" og hvad der kun skulde giælde for en sandfærdig Historie, og ovenikiøbet yttrede jeg den dybeste Foragt

⁶⁰ havde Fienden Udsigt til] *først skrevet* var det aabenbar Fi

⁶¹ fortrænge] *foran er slettet* k

⁶² deels syndes Troens *Udbredelse* mig standset men desuagtet] *ændret fra* og deels dog] *tilføjet*

⁶⁴ Vel havde jeg nemlig] *ændret fra* ; thi skøndt jeg havde

⁶⁵ men det er] *ændret fra* saa er det

⁶⁶ *hele* Skriftet] *først skrevet* S

⁶⁷ vakler] *ændret fra* *muligt* kan være *uægte*.

⁶⁸ Hvordan det nu] *først skrevet* Da jeg nu ovenikiøbet

⁶⁹ det] *ændret fra* , og

⁷⁰ | *MS side 7*

⁷¹ ikke blot selv] *først skrevet* s selv

⁷² krævede] *først skrevet* vild

⁷³ paa] *tilføjet*

⁷⁴ udtrykkelig] *foran er slettet* s

for *Bogstav-Rytteriet* og den *døde Tro*, der dog altid gaae Haand i Haand med *Bogdyrkelsen*.

Dog, det er, Gud skee Lov! alt længe forbi og jeg erindrer kun derom, for baade at vække dem til Eftertanke, der endnu er sig selv og deres Virksomhed saaledes imod, og tillige for de ikke skal tænke, jeg hæver mig over dem, fordi jeg uforskyldt nu har lyse hvor jeg før kun havde |⁷⁵ mørke Udsigter.

Saasnart jeg nemlig fandt mig i at lade *Kirken* blive staaende paa den Klippe, hvor⁷⁶ Bygmesteren selv havde sat⁷⁷ den og⁷⁸ opgav Forsøget paa at lægge en anden Grundvold, da fandt jeg mig ogsaa trøstet over *Bibel-Critiken*⁷⁹ og alle dens muelige Følger, hvoraf jeg stedse klarere seer⁸⁰ vi ved fornuftig Medvirkning kan forebygge de Værste.

Saa vist, som det nemlig er, at *den Kirke*, Herren lagde Grundvold til, da Han døde og opstod for os og da Han indstiftede *Naademidlerne*, *den Kirke* bygde *Han ikke* paa hvad *vi*, urimelig nok, kalde “det *Ny Testamente*”, thi det *Ny Testamente* ∴ den *ny Pagt* er jo dog *ikke Bogen*, som *beskriver* Endeel⁸¹ af Hans Ord og Gierninger i fordum Tid, men er den store *Kiends-Gierning* af Ham fra Slægt til Slægt, *Pagten*, Han slutter om “*Syndernes Forladelse, Kiødets Opstandelse* og det *evige Liv*” med os alle, som vil troe og blive døbte, alsaar hverken meer eller mindre end vor “*Daabs-Pagt*”; saa vel er det sandt, at med det *Ny Testamente selv* har vi Alt, hvad et |⁸² paa Liv og Salighed opsat Menneske kan forlange, og⁸³ med *det* staaer og falder Christi Kirke, men visselig *ikke* med nogen *Bog*, hvad Navn vi saa end give den, og hvor urimelige Forestillinger vi end gjør os om dens *Kræfter*. Paa *Bogen*, som *ikke* var til, da Herren bygde Huset paa Klippen, *ikke kunde* blive til, før det var voxet til en Stad paa Bjerget, vidtbekjendt,

---

⁷⁵ | *MS side 8*

⁷⁶ hvor] *tilføjet*

⁷⁷ sat] *ændret fra givet*

⁷⁸ og] *foran er slettet* ,

⁷⁹ *Critiken*] < Ch

⁸⁰ hvoraf jeg stedse klarere seer] *først skrevet* og jeg finder mig nu stedse bedre skikket til a

⁸¹ Endeel] *foran er slettet* Hans

⁸² | *MS side 9*

⁸³ og] *tilføjet*

paa *den Bog* har Herren bestemt *ikke* grundet⁸⁴ sin *Kirke*; og⁸⁵ naar *Ordet* i den skulde være *Hans Ord*, som er *Liv og Aand*, da kunde Han *umuelig grunde* den paa noget *Dødt* og *Magtesløst*, altsaa heller ikke paa noget *Papir* eller *Pergament*, hvor vigtige⁸⁶ og betydningsfulde *Tegn* der end stod paa, men Han maatte, som Hans *bog lærde* *Apostel skriver*, grunde *Kirken*⁸⁷ paa *Troens* og⁸⁸ *Bekiendelsens* *Ord* i *Mund* og i *Hjerte*, thi med *Hjertet troer* Man til *Retfærdiggjørelse* og med *Munden bekiender* Man til *Salighed*. Naar derfor de *Skriftkloge* siden, af en *Lyst*, der er deres *Arvesynd*, indbildte sig selv og *Menigheden*, at "*Ord*" var ikke andet end "*Skrift*" saa efter Herrens *Befaling* var det⁸⁹ paa *Skriften*, de *Christne* skulde |⁹⁰ bygge deres *Tro og Haab*, da var dette ikke blot *vertimod Bygmesterens* *Exempel* og var ikke blot, ligesom for *Ordet* i *Pennen*⁹¹ en *Overgang* fra *Livet* til *Døden* men var⁹² ogsaa *vertimod de Apostlers* *Formaning*, hvis efterladte *Skrifter*, Man⁹³ vilde gjøre til den *Grundvold*, *Herren* selv i sit *levende, mundtlige* *Ord* ved *Naademidlerne* ene kan og *vil være*. Dette, at vi ved at ville bygge *Troen* og *Kirken* paa *Apostlernes* *Skrifter*, gjør hvad de i deres *Skrifter* langtfra at tilraade, ikke blot fraraade men udtrykkelig forbyde, som at ville lægge anden *Grundvold* end den, der var lagt, før *Nogen* af dem skrev, eller kræve *Tro* paa noget *andet Evangelium*, end det der havde været og var *hørt* fra *Kirkens* *Begyndelse*, det er for de *Skriftkloge* selv saa afgjørende⁹⁴, at de snart vil finde det *umueligt*⁹⁵ at bygge paa *Apostlernes* *Skrift* *imod* deres erklærede *Villie*, og medens *Verden* tænker, at dermed falder *Kirken*, vil den med *Forundring* see, at derved hæver den sig netop til hvad den var af *Begyndelsen*, *Huset* paa *Klippen*, som *Ingen* kan rokke.

---

⁸⁴ grundet] først skrevet byg

⁸⁵ og] først skrevet men

⁸⁶ vigtige] ændret fra forunderlige

⁸⁷ Kirken] først skrevet den

⁸⁸ og] foran er slettet Ord

⁸⁹ "Ord" var ikke andet end "Skrift" saa efter Herrens Befaling var det] ændret fra det især var

⁹⁰ | MS side 10

⁹¹ var ikke blot, ligesom for Ordet i Pennen] tilføjet

⁹² var] tilføjet

⁹³ Man] ændret fra de

⁹⁴ for de Skriftkloge selv saa afgjørende] først skrevet hvad der for Alles Øine giver

⁹⁵ finde det umueligt] først skrevet see sig nødte til

⁹⁶ Saasnart vi nemlig stille os i Kirken, *hvor* Herren har sat den med alle sine Indbyggere, da bortfalder af sig⁹⁷ selv al *Twist* om hvad *Christendom* enten *nu er* eller har været saalangt tilbage som Historien kan *boglig* afhjemles, saa vil Nogen anfægte *vor Christendoms Ægthed*, da maa han paastaae, det er *ikke* den, der blev *hørt* og antaget *fra Begyndelsen*, men for denne⁹⁸ Paastand maa han enten aabenbar blive alt Beviis skyldig, eller han maa stræbe at bevise den af *Apostlernes*⁹⁹ egne *Skrifter*. Ved allerførste Forsøg herpaa vil det imidlertid vise sig, hvorledes Troens Fiender har arbejdet for os, ved paa alle muelige Maader at *svække* Skriftens Troværdighed, thi jo *usikkerere* Bøgernes *Ægthed*, *Læsning*¹⁰⁰ og *Fortolkning* gjøres, des mindre due de naturligviis til at bevise Noget med, saa nu vil Fienden selv nødes til at række os Haand, for at¹⁰¹ tilveiebringe saamegen Sikkerhed, som efter Sagens Natur er muelig. Før kunde vi ikke uden Ængstelse tænke os den Muelighed, at der blev fundet en¹⁰² *Marcionitisk* eller ¹⁰³anden *kiattersk* Afskrift af det *Ny Testamente*, ældre og tilsyneladende gyldigere end Nogen af dem vi har, men nu hjælpe vi selv til at bringe¹⁰⁴ Alt hvad der er skjult i Mørket frem for Lyset; thi naar Menigheden ikke længer¹⁰⁵ bygger sin Tro og sit Haab paa Bogen¹⁰⁶, maae Dens Skriftkloge ikke unddrage *Skriften*¹⁰⁷ og Dens Forhold til *den* Christne Tro, vi alle bekiende, nogensomhelst Prøvelse, visse paa, at enhver Prøve, hvor vovelig den end øiebliklig kan synes, dog¹⁰⁸ vil falde ud til *Troens* og¹⁰⁹ de *ægte* Apostel-Skrifters *Ære*. Fandt Man nemlig et *nyt Evangelium*, der var det

---

⁹⁶ | *MS side 11*

⁹⁷ sig] *tilføjet*

⁹⁸ denne] *ændret fra* den

⁹⁹ *Apostlernes*] *foran er slettet* de

¹⁰⁰ *Læsning*] *foran er slettet* O

¹⁰¹ at] *foran er slettet* i

¹⁰² en] *ændret fra* et

¹⁰³ | *MS side 12*

¹⁰⁴ bringe] *først skrevet* finde

¹⁰⁵ længer] *først skrevet* lægger

¹⁰⁶ naar Menigheden ikke længer bygger sin Tro og sit Haab paa Bogen] *først skrevet* da det ikke er paa Bogen vi bygge vor T Menighedens Tro og Haab,

¹⁰⁷ *Skriften*] *ændret fra* Dens

¹⁰⁸ dog] *tilføjet*

¹⁰⁹ og] *foran er slettet* Ære

allerstørste boglige Konststykke, og vilde dermed bestride *vor* Christne Tro, da svarede vi ganske rolig: hvad I med den hidtil ubekjendte Bog vil bestride, kan jo *umuelig* være *vort Evangeliums historiske Ægthed*, som i hele Menighedens høitidelige Bekiendelse¹¹⁰ fra Slægt til Slægt aabenbar har et langt gyldigere *historisk*¹¹¹ *Vidnesbyrd*, end nogen Bog kan være, men det maa være |¹¹² *vort Evangeliums Sandhed*, I anfægter, saa I paa-staaer *ikke*, at denne *ny Evangelie-Bog* er et *Værk* af *vor* Christus og *Hans* Apostler, men af en *anden Christus* som formodenlig skal være ældre og al-lenfalds mægtigere. Om *Alderen* er det nu ikke værdt at trættes, thi nyt Liv er bedre end gammel Død, og¹¹³ i *Aandens Rige* gælder altid den *Stærkeres* Ret, saa I¹¹⁴ har formodenlig langt anderledes Værker end en Bog at frem-vise af *den* Christus, I ophøier over Vores, eller I maae tilstaae, han ligger, aandelig talt, i Svøbet endnu, saa *Bogen* om hans useete Helte-Giærninger kan i det Høieste være en *Spaadom*, hvis Sandhed Tiden maa vise. I maae altsaa enten vise os en *Række af Bedrifter*, større end den Christne Kirkes, eller¹¹⁵ I maae gaae ud i al Verden med jert "ny Evangelium" og først, naar det har givet Millioner og Slægter anderledes Kraft end Vores til at *trodse Tiden* og *overvinde Verden*, |¹¹⁶ *slukke Sorger* og tænde Lys i¹¹⁷ Mørke, *da komme igien* og tvistes med os om, *hvis Christus*, eders eller vores, er den rette *Guds Søn* og *Verdens Frelser!*

Ikke i *Sexten* Aarhundreder har Christi¹¹⁸ Kirke da¹¹⁹ havt saa lyse Ud-sigter til en *aandelig Fred*, der kan vare, som Den har nu, hvor Den er eller bliver¹²⁰ sig selv og sin *levende Grundvold* bevidst; men ligesom det har været gammel Skik hos alle ædle Folkefærd, naar Seiren og Freden

¹¹⁰ Bekiendelse] *først skrevet* Vidnesb

¹¹¹ *historisk*] *tilføjet*

¹¹² | *MS side 13*

¹¹³ og] *foran er slettet* men er saa

¹¹⁴ I] *foran er slettet* hvis

¹¹⁵ eller] *foran er slettet* af det

¹¹⁶ | *MS side 14*

¹¹⁷ tænde Lys i] *ændret fra* adspredt

¹¹⁸ Christi] *foran er slettet* da

¹¹⁹ da] *tilføjet*

¹²⁰ er eller bliver] *ændret fra* bl er eller

var vundet¹²¹, da at benytte hiin med Skaansel og denne med Flid til, om mueligt, at vinde Modstanderne og til at læge de indvortes Brøst, som¹²² Krigen har medført, og fortsætte de stille, men gavnlige Sysler, som den har afbrudt, saaledes maa det dobbelt være Tilfældet med *Christen-Folket*, hvis Maal staaer saa høit over alle andre Folks, som Himlen over Jorden, og hvis Aand er Guds, som virker alle Ting i Alle. Og medens nu baade Læg og Lærd maae i kiærligt Fællesskab arbeide paa at ¹²³ *Herrens Aand* kan vinde den *fri Virke-Kreds*, som er Alt hvad Han forlanger paa Jorden, og at det *ny Liv*, Han skaber og udvikler i alle Troende, kan ære Ham, som Værket Mesteren; da har de *Christnes Skriftkloge* et eget *Dagværk* til Menighedens og, saavidt mueligt, til hele Verdens *fremskridende Oplysning*, der ligesaa vel er nødvendig til Guds-Menneskets fulde Uddannelse, som til et soleklart Vidnesbyrd om, at *vor Jesus Christus* virkelig, som skrevet staaer, er *Verdens*¹²⁴ *Lys*, der Intet har at skjule men Alt at aabenbare!

Og her, hvor Talen er om en bestandig *fremskridende Oplysning*, her komme vi fra den *rette Side* til vor *Hellige Skrift*, der baade som¹²⁵ en Spore og et Hjælpe-Middel til en grundig¹²⁶ og fuldstændig Oplysning om alt det Menneskelige, som det Guddommeliges Speil og Billede, er ligesaa vidunderlig skikket til at befordre vor Mesters Hensigt, som den fandtes uskikket dertil, da den, ikke efter Hans Viisdom men efter vor Selvklogskab, ¹²⁷ skulde gælde for *Aandens Tempel*, *Kirkens Grundvold*, *Troens Kilde* og *Sandhedens Skjold*. Som skrevet paa to *gamle*¹²⁸ *Sprog*, hvoraf det Ene er aldeles uddødt og det Andet forvandlet, kan nemlig Skriftens Mening heeliennem umuelig være os saa vis og klar,¹²⁹ at selv de Lærdeste uden hovmodig Indbildning kan tænke, de kom tilbunds, og hvad vi

¹²¹ naar Seiren og Freden var vundet] *først skrevet* naar Seiren er vundet og Freden med Æren opnaaet v

¹²² som] *først skrevet* s

¹²³ | *MS side 15*

¹²⁴ *Verdens*] *foran er slettet* denne

¹²⁵ baade som] *først skrevet* , som

¹²⁶ grundig] *først skrevet* gien

¹²⁷ | *MS side 16*

¹²⁸ *gamle*] *foran er slettet* af de

¹²⁹ umuelig være os saa vis og klar,] *først skrevet* være os saa vis og klar · vis og klar *først skrevet* klar

finde kan vi allerede derfor¹³⁰ *ikke* med Rette gjøre til *Troes-Artikler* end sig erklære for Grundvold; men naar Herren vilde, at *Hans Ords Tjenere* skulde aabenbarlig blive *Verdens Lys*, da kunde vist nok Intet være visere end at række dem Bogen over alle *Bøger*, det af Sandheden stemplede Kort baade over Land og Sø i Aandens Verden, Hans¹³¹ *Propheters* og *Apostlers* Skrift paa *Græsk* og *Ebraisk*¹³², som de ei kunde dyrke med Flid, uden derved at indføres i de tilsvarende gamle Hoved-Folks hele Levnets-Løb og Tanke-Gang¹³³. Ligesaa viist var, under denne Forudsætning, ogsaa *Stilen*¹³⁴ valgt; thi medens den *Historiske* Deel gav den behageligste og opbyggeligste Læsning for hele Menigheden, ...¹³⁵

|¹³⁶ saa nu, da Hindringerne er bortryddede, vil der sikkert opblomstre en *Præste-Skole* iblandt os, der beviser, at Herren endnu klarere i det Ny end i det Gamle Testaments¹³⁷ Dage "138 ophører Zions Børn over *Grækenlands*.

Jeg siger: Hindringerne er bortryddede, skøndt jeg godt veed, at de nærmeste Hindringer: Indbildningen om *Skriftens* Beskikkelse og Dygtighed til at være Kirkens *levende, klippefaste* Grundvold, og Overtroen paa *Latinen*, som Hoved-Nøgelen baade til *Skriftens*¹³⁹ Grundsprog, og til al Vidskab, de er ingenlunde endnu hvad Man kalder bortryddede, saa *Christen Tro* er endnu sjelden forbundet med frie Anskuelse af Aandens Væsen og Virksomhed, og den Indsigt kun i sin Fødsel, at den *Latinske Grammatik* er Aandens Pestilens, og Fortrolighed med Grækernes Tungemaal, som det *endnu er ilive*, den sande Børnelærdom for det *Ny*

¹³⁰ allerede derfor] *først skrevet d først skrevet de*

¹³¹ over alle *Bøger*, det af Sandheden stemplede Kort baade over Land og Sø i Aandens Verden, Hans] *tilføjet i margin*

¹³² *Propheters* og *Apostlers* Skrift paa *Græsk* og *Ebraisk*] *først skrevet Bogen* paa den gamle Verdens Hovedsprog som

¹³³ hele Levnets-Løb og Tanke-Gang] *først skrevet Liv og Lev*

¹³⁴ *Stilen*] *først skrevet Indholden*

¹³⁵ *Her mangler formentlig et læg (fire sider). Manuskriptets læg er nummereret i øverste højre hjørne: 1-4, 5b, 6-13. Læg 5a mangler.*

¹³⁶ | *MS side 17*

¹³⁷ Testaments] *ændret fra Testamente*

¹³⁸ *Citationstegn slut mangler*

¹³⁹ Hoved-Nøgelen baade til *Skriftens*] *først skrevet den bedste Nøgel* baade til *Skriftens*

Testamentes fremmede Fortolkere. Men jeg siger desuagtet med al Sikkerhed, at Hindringerne er i Grunden bortryddede; thi den store Steen er væltet fra Graven, *Hoved-Hindringen*, *hvoraf* alle de Andre udsprang¹⁴⁰ og *hvormed* de nødvendig maae forsvinde, *den er hævet*, hævet ¹⁴¹ af Herren, som forordnede alle Folk deres Grændser, og lod Snorerne falde for os paa de liffige Steder, lod os opnaae den "*aandelige Forstand*" uden hvilken al Videnskabelighed nødvendig mislykkes og selv naar den vil tjene Aanden, miskiender *Friheden*¹⁴² som er Hans Element og bestrider *Livet* som dog er¹⁴³ det eneste Værk, hvori Han finder Behag. Saasart derimod Forstanden¹⁴⁴ kommer over¹⁴⁵ Grændsen af Aandens Verden, da bliver den ogsaa nødvendig Forstand paa *Liv og Frihed*, og dermed er Alt givet, hvad der behøves til med¹⁴⁶ Tiden at stige saa høit i Vidskab, som Hjertet slog dybt i Menneske-Barmen, og udbrede sig saavidt, som Menneske-Livet i Daad har aabenbaret sine skjulte, vidunderlige Kræfter. Det er derfor i Grunden ubetydeligt hvor store Hindringerne for *fri og levende* (af *Livet* født og *Livet* oplysende) Videnskabelighed for Øieblikket møder, eller hvor Faa, der for Øieblikket see, hvad der giærer i vor Tid, thi Disse vil daglig blive flere, mens vi tale derom og de øvrige Hindringer i samme Grad forsvinde, som om de aldrig havde været.

¹⁴⁷ Men naar vi nu med det *Liv*, som *Aanden* og det *Lys*, som *Ordet* "Troens Ord i Mund¹⁴⁸ og Hjerte¹⁴⁹" giver os, ved *Nygrækernes* Hjelp, stræbe ret med Flid at benytte det *Ny Testamente* i *Grundsproget* til menneskelig og christelig *Oplysning*, maae vi da ikke finde to uovervindelige¹⁵⁰ Hindringer optaarnede, i *Textens Usikkerhed* og *Bogens Beskaffenhed*, som især ved den *Tydske Critik* og Penne-Feiderne i forrige Aarhundrede er lagt for Dagen?

¹⁴⁰ *hvoraf* alle de Andre udsprang] *først skrevet* som fødte alle de Andre

¹⁴¹ | *MS side 18*

¹⁴² miskiender *Friheden*] *først skrevet* bestrider *Livet*,

¹⁴³ dog er] *ændret fra* er H

¹⁴⁴ Forstanden] *først skrevet* S

¹⁴⁵ over] *først skrevet* op

¹⁴⁶ med] *foran er slettet* at

¹⁴⁷ | *MS side 19*

¹⁴⁸ Mund] *foran er slettet* vor

¹⁴⁹ Hjerte] *foran er slettet* vort

¹⁵⁰ uovervindelige] *først skrevet* nye og

Dette Spørgsmaal synes vist nok endnu Mange høistvigtigt og i Grunden ubesvarligt, men det kommer blot af, at den gamle theologiske Indbildning om hvad Oplysning *Skriften* kunde og skulde give endnu hænger ved os og overrasker os saasnt vi sove; thi saasnt vi gjør os det klart, *hvad en Bog*, ifølge sin uforanderlige Natur, kan hjælpe til *virkelig*,¹⁵¹ naturlig eller¹⁵² overnaturlig Oplysning, da indsee vi let, at hverken ved sin oprindelige Beskaffenhed eller ved sine historiske Gienvordigheder er det Ny Testamente blevet uskikket til sin Bestemmelse, men at begge Dele kun afkræve *Ordets Tjenere* den Tillid til Aanden, den ufortrødne Flid og den vise Beskedenhed, som det altid til sand Oplysning er en Nødvendighed at have¹⁵³ |¹⁵⁴ er en Ære at vise og Mesterens Hensigt at fremkalde og vedligeholde hos *Livs*¹⁵⁵-*Oplysningens* beskikkede, i dens Hemmeligheder indviede Redskaber.

Kaste vi nemlig et Blik paa Bogens oprindelige Beskaffenhed, da er det naturligviis, naar vi spørge om aandelig Oplysning, *Herrens Taler* og *Apostlernes Breve*, der fængsle vor Opmærksomhed, og det falder strax i Øinene, at kan¹⁵⁶ Man end af disse himmelske¹⁵⁷ Brudstykker, guddommelige Ordsprog og aandfulde Strøtanker,¹⁵⁸ sammensætte eller udlede¹⁵⁹ en heel *Lærebygning*, saa er det dog kun et ufuldkomment Forsøg, der allerede derfor *ei* maa giøres til *Troes-Artikel* eller *Lærdoms-Regel*, da det paa den ene Side er et aandeligt *Pavedom*, hvortil ingen Tids Geistlighed eller Skriftkloge er berettigede, og paa den anden Side en Hindring for den¹⁶⁰ bestandige Fremgang der er Sjælen saavel i den historiske Oplysning som i Aandens Liv hernelen. Geistligheden og Theologerne ligefra det *Nicaniske Møde* til nu har altsaa i denne Henseende misbrugt deres Skrift-Klogskab, hvor

---

¹⁵¹ *virkelig*,] tilføjet

¹⁵² eller] *ændret fra* og

¹⁵³ til sand Oplysning er en Nødvendighed at have] *først skrevet* er en Lykke at have *først skrevet* er deres · er *først skrevet* var

¹⁵⁴ | *MS side 20*

¹⁵⁵ *Livs*] *ændret fra Almeen* (?)

¹⁵⁶ kan] *først skrevet* det *Afbrudte* og *Billedlige* i H vi

¹⁵⁷ himmelske] *først skrevet* mageløse

¹⁵⁸ himmelske Brudstykker, guddommelige Ordsprog og aandfulde Strøtanker,] *ændret fra* Brud-Stykker, fyndige *Ordsprog* og dybe Strøtanker,

¹⁵⁹ eller udlede] *først skrevet* og udlede

¹⁶⁰ den] *foran er slettet* den

ringe¹⁶¹ eller hvor stor den saa end var, til at lægge et Aag paa Lære-Standen og standse Oplysnin|¹⁶²gen, hvad vi naturligviis ikke maatte efterligne, om end Bogens Beskaffenhed gav Anledning dertil, og det er altsaa netop et Fortrin ved den, at den ingen giver, men henviser paa en *fri* Fortolkning, *efter Troens Regel*, som den eneste rette. Hvad den *fri* Fortolkning, *uden Troes-Regel*, blot efter eget Tykke, fører til, det skulde vi ikke behøvet¹⁶³ at lære af den nyeste Kirke-Historie, thi baade lærer den Ældste det tilstrækkeligt og det er jo forud vist, at Man læser en Bog med de Øine, Man har, saa naar Man, *uden* christen Tro, læser det Ny Testamente med *hedenske* eller *tyrkiske* Øine og skal kunne¹⁶⁴ *finde sig* deri, maa Man forstaae og forklare Alt¹⁶⁵ paa *Hedensk* eller *Tyrkisk*; men her er¹⁶⁶ jo Tale¹⁶⁷ om Bibel-Læsning og Forklaring *i den* Christne Kirke, *ikke udenfor* den, og navnlig Tale om, hvad *Ordets Tjenere*, der naturligviis har *Tro tilfælles* med hele Hans Menighed, vil¹⁶⁸ finde i det Ny Testamente og kan bruge det til. Kun derom er Talen, thi skiøndt vi hverken kan eller vil forbyde enten *jødiske*, *hedenske* eller *tyrkiske* Boglærde¹⁶⁹ at læse det Ny Testamente i Grundsproget og |¹⁷⁰fortælle hvad de finde eller ikke finde deri, saa maae vi dog gjøre dem opmærksomme paa, at det *Ny Testamente* har fra Arildstid været de *Christnes*¹⁷¹ *Kirke-Bog*, skrevet *af Christne til*¹⁷² *Christne*, under Forudsætning af og idelig Beraabelse paa den *fælles Tro*, saa¹⁷³ Bogen¹⁷⁴ *misforstaaes* aabenbar, naar Man under Fortolkningen tilsidesætter de *Christnes velbe-*

---

¹⁶¹ ringe] *foran er slettet l*

¹⁶² | *MS side 21*

¹⁶³ skulde vi ikke behøvet] *først skrevet behøvede*

¹⁶⁴ kunne < kunde

¹⁶⁵ Alt] *ændret fra det*

¹⁶⁶ er] *tilføjet*

¹⁶⁷ Tale] < Talen

¹⁶⁸ vil] *først skrevet kan*

¹⁶⁹ Boglærde] *først skrevet S*

¹⁷⁰ | *MS side 22*

¹⁷¹ *Christnes*] *først skrevet den Chri*

¹⁷² *til*] *først skrevet for*

¹⁷³ saa] *først skrevet som*

¹⁷⁴ Bogen] *foran er slettet d*

kiendte Tro, som Bogen¹⁷⁵ overalt¹⁷⁶ *forudsætter bekiendt*, og det Ny Testamente¹⁷⁷ *fordreies* aabenbar naar det bringes i *Modsetning* til *den Kirkes Tro*, det er skrevet for at stadfæste, prise og oplyse¹⁷⁸.

Hvad dernæst *Textens Usikkerhed* angaaer, da har vi et dobbelt Spørgsmaal for os, deels om Stykkernes¹⁷⁹ *Apostoliske Ægthed* i det Hele og deels om *Læsningens Efterrettelighed* i det Enkelte^{180 181}, thi skøndt Man sædvanlig gjør det Første til et eget Spørgsmaal, som Man kalder: om det Ny Testaments *Canon* eller *Canoniske Bøger*, falder det dog i Grunden sammen med det Andet i Spørgsmaalet¹⁸² om Bogens *Apostoliske Ægthed*.

|¹⁸³ Naar Man nu har forudsat som en *afgjort Sag*, at *Alt* hvad der fandtes f. Ex. i vort Danske eller i Luthers Tydske Ny Testamente var *ægte Apostel-Skrifter* og at *den Grundtext* Oversættelsen fulgde var den Samme, som fandtes i *Apostlernes egen Haandskrift* eller i Haandskrivernes, de mundtlig tilsagde, da var dette jo en *Overtro*, Man ei skulde behøvet Tydsklands "kloge Mænd" for at blive kvit. Ligesiden¹⁸⁴ Man begyndte at læse den gamle Kirke-Historie i Kilde-Skrifterne, har det nemlig¹⁸⁵ været vitterligt nok, at Man alt i Kirkens Oldtid var af *ulige Meninger* baade om *hvormange* ægte¹⁸⁶ *Apostel-Skrifter*¹⁸⁷, Man egenlig havde, og igien paa endeel Steder i disse

¹⁷⁵ Bogen] *foran er slettet* ikke

¹⁷⁶ overalt] *først skrevet* frem

¹⁷⁷ det Ny Testamente] *først skrevet* Menin

¹⁷⁸ oplyse] *først skrevet* udvikle

¹⁷⁹ Stykkernes] *først skrevet* Skri

¹⁸⁰ i det Enkelte] *ændret fra* Ethvert af dem

¹⁸¹ da har vi et dobbelt Spørgsmaal for os, deels om Stykkernes *Apostoliske Ægthed* i det Hele og deels om *Læsningens Efterrettelighed* i det Enkelte] *først skrevet* i Henseende til Ægtheden saavel af de Skrifter, Kirken har udgivet for *Apostlernes*, som til Reenheden af som

· saavel af de Skrifter *først skrevet* af de Apo

· Kirken har *først skrevet* Man har

· Reenheden *først skrevet* Æg

¹⁸² Spørgsmaalet] *ændret fra* Spørgsmaal

¹⁸³ | *MS side 23*

¹⁸⁴ . Ligesiden] *først skrevet* ; thi ligesiden

¹⁸⁵ nemlig] *ændret fra* jo

¹⁸⁶ ægte] *foran er slettet* Apostoliske

¹⁸⁷ *Apostel-Skrifter*] *først skrevet* apost

*tvivlraadige*¹⁸⁸ om den ægte, oprindelige Læsemaade, saa, naar vore Theologer lod, som de ikke vidste det, da var det i¹⁸⁹ bedste Fald kun hvad Man kaldte et fromt Bedrageri (*pia fraus*) eller en Nødløgn, for at bestyrke Folk i den Tro, at Troen *allersikkrest* lod sig udlede og bevise af det Ny Testamente. Endnu mere vitterligt¹⁹⁰ burde det i |¹⁹¹ det Mindste været alle *Protestantiske* Theologer, at hverken *den* Græske Text Reformatorerne, eller *den*, de selv betjende dem af, kunde være den oprindelige, da det *ikke engang* var en fra Oldtiden *overleveret men en selvgjort* af forskellige Afskrifter sammenlappet *Text*, *Erasmus* udgav, og nogle halvstuderte *Bogtrykkere* paa deres Viis forbedrede, indtil det *Miskmask* kom ud, som Theologerne paa en Maade canoniserede, ved at benytte det¹⁹² som en¹⁹³ ufravigelig Rettesnor.¹⁹⁴ *Vetstein*, *Semler*, *Griesbach*, og hvad Tydsklands critiske Orakler alle hedde, har da ingenlunde opdaget og opviist¹⁹⁵ enten den gamle Tvivlsomhed af nogle Stykker¹⁹⁶ og mange enkelte Steder i det Ny Testamente, eller Utilforladeligheden af den "*reciperede*" paa Lykke og Fromme *antagne*¹⁹⁷ eller rettere sammenjaskede Grundtext, nei, de har kun røbet de forrige Theologers Skiødesløshed, Dorskhed og tildeels Uredelighed, saa det er kommet for en Dag, hvad de stræbde at skjule. Hvis derfor Uvisheden om, enten f. Ex.¹⁹⁸ |¹⁹⁹ Brevet til *Ebræerne*, *Jakobs* og *Juda-Brevene* var ægte apostoliske eller ikke, eller om Ægtheden af enkelte Ord og hele Vers i *Evangelierne* og *Apostlernes Gierninger*, gjorde det Ny Testamente ubrugeligt til christelig Oplysning, da maatte det været saa hardtad lige fra Begyndelsen, men har det, alle Tvivlsmaal uagtet, været rigt paa Oplysning i Oldtiden, maa det være ligesaa endnu, og maa herefter blive langt frugtbarere end det var fra Reformatorerens Dage til vore, da Man narrede sig selv med en selvgjort

¹⁸⁸ *tvivlraadige*] *ændret fra* uenige

¹⁸⁹ i] *ændret fra* i

¹⁹⁰ Endnu mere vitterligt] *først skrevet* Ligesaa vit

¹⁹¹ | *MS side 24*

¹⁹² det] < den

¹⁹³ en] *tilføjet*

¹⁹⁴ Rettesnor.] *tilføjet i margin*

¹⁹⁵ opviist] *først skrevet* viist

¹⁹⁶ nogle Stykker] *først skrevet* mange Stykker

¹⁹⁷ "*reciperede*" paa Lykke og Fromme *antagne*] *først skrevet* saakaldte "antagne

¹⁹⁸ f. Ex.] *ændret fra* Bre-

¹⁹⁹ | *MS side 25*

Text. Det er nemlig²⁰⁰ langt fra, at den Tydske Critik har gjort Grund-Texten mindre sikker end den var før, thi hvorledes skulde dens Gaasefier²⁰¹ udrette²⁰² saa store Ting, men den har, deels ved²⁰³ at røbe Uforsvarligheden af vor *selvgjorte Text* og deels ved at drive den uforsvarlige Vilkaarlighed til det Yderste, nødt os til at *vælge en overleveret Text*, som vi kan forsvare at betjene os af indtil vi maaskee kan opdage en²⁰⁴ Anden endnu²⁰⁵ bedre hjemlet.²⁰⁶

|²⁰⁷ Vi²⁰⁸ vil nemlig herefter²⁰⁹ hverken indbilde os selv eller Andre, at den Text vi vælge til Grundlag og Hverdags-Brug, er uforbederlig, men²¹⁰, saavidt mueligt, sætte Kirken i det samme Forhold til sit *Ny Testamente*, som den var i gamle Dage, saa Granskningen staaer Alle frit for, efter *Troens Regel*, men den fælles Haandbog bringer Sammenhæng og Klarhed deri. Kun synes det at være et fortvivlet Spørgsmaal, *hvor* vi skal finde en Text, for hvis Valg vi kan give saa forsvarlige Grunde, at alle *troende*, christelige Theologer kunne og altsaa formodenlig ville bifalde det, men før jeg siger mine Tanker herom, maa jeg bemærke, hvorfor²¹¹ det til vor fremskridende Oplysning slet ikke skader, men snarere gavner, at der baa- de i Henseende til det Ny Testaments *Omfang og Reenskriivning* er endeel vanskelige Spørgsmaal.

---

²⁰⁰ nemlig] *først skrevet* derf

²⁰¹ Gaasefier] *ændret i margin fra* Penne

²⁰² udrette] *først skrevet* udt

²⁰³ ved] < ved

²⁰⁴ en] *først skrevet* En end

²⁰⁵ endnu] *foran er tilføjet og slettet* end

²⁰⁶ indtil vi maaskee kan opdage en Anden endnu bedre hjemlet.] *ændret fra* og holde ved, *indtil* Man viser os en Lighedan, endnu bedre hjemlet.

· holde ved *først skrevet* holde os til

²⁰⁷ | *MS side 26*

²⁰⁸ Vi] *foran er slettet* Vist nok kan og vil vi hverken indbilde os selv eller Andre, at d

²⁰⁹ herefter] *tilføjet i margin*

²¹⁰ men] *herefter er slettet* kun,

²¹¹ bemærke, hvorfor] *først skrevet* anføre Grunden,

Skulde vi udlede *Troes-Bekiendelsen* af *Skriften* eller bevise dens *Ægthed* deraf, da trængde vi vist nok til den høieste historiske Sikkerhed²¹² |²¹³ ikke blot²¹⁴ paa *alle* de Stykkers *Ægthed* og Reenskrivning, vi regne til det Ny Testamente, men ogsaa paa Dettets *Fuldstændighed*, altsaa til en Sikkerhed, som, efter Sagens Natur og Historiens Gang er *umuelig*, men da vi nu, langt fra at skulle det, ei engang kan prøve derpaa, uden at beskæmme den Kirke, hvis Sønner og Tjenere vi er, som om Den *troløs* havde forladt sin *første Bekiendelse*, vidnesfast annammet af Apostlernes egen Mund, for af deres efterladte Skrifter selv at gøre sig en Ny²¹⁵, og da *Kirken* derhos²¹⁶ slet *ingen Troes-Bekiendelse* kræver af os *om Skriften*, saa har vi aabenbar heller ingen Trang til den fuldkomne, umuelige Sikkerhed, men kan indtil videre godt nøies med den²¹⁷, *Kirke-Historien*, *Fædrenes Skrifter* og *Aanden* giver os. Vist maae vi *ønske* os al muelig Sikkerhed, men derfor er det netop godt, vi *har* den *ikke*, thi med den fristedes vi til at sove ind, men med den for *Øie* opmuntres vi til at stræbe derefter paa den eneste muelige Maade, nemlig grundig Undersøgelse og voxende Fortrolighed med |²¹⁸ *Aanden*, som “ledsager til al Sandhed”. Vi har nemlig Sikkerhed nok baade til²¹⁹, med *Troes-Regelen* for *Øie*, at oplyse Menigheden om *Salighedens Sag*, og vi har ligesaavel Forlov som Forpligtelse til at lade staae ved sit Værd hvad vi tvivle om, medens Tvivlraadigheden er os en gavnlig Pæl i Kiødet, der idelig paaminder os om, at vi ei skal hovmode os af vor Skrift-Klogskab eller binde svarere Byrder til Andre end vi selv kan bære. Endelig har den *videnskabelige* Usikkerhed det²²⁰ store Gode for christelige Præster, at de²²¹ med den langt bedre end ellers kan vogte sig for den Fristelse, ingen Skriftklog undgaaer, Fristelsen nemlig til at give

---

²¹² vi vist nok til den høieste historiske Sikkerhed] *ændret fra* vi vist nok baade til Sikkerhed

²¹³ | *MS side 27*

²¹⁴ blot] *først skrevet alen*

²¹⁵ Ny] *først skrevet ny*

²¹⁶ derhos] *tilføjet*

²¹⁷ den] *først skrevet den Samme*

²¹⁸ | *MS side 28*

²¹⁹ til] *først skrevet for*

²²⁰ det] *foran er slettet paa*

²²¹ de] *tilføjet*

meer end han virkelig har,²²² *Forklaring*²²³ af hvad han *ei* har *oplevet*, altsaa en tom Erkiendelses Skygge; thi under de nærværende Omstændigheder er det aabenbar først det *tilsvarende Liv* der kan gjøre os ret²²⁴ sikre paa hvad vi læse om de aandelige Ting. Sandelig, Herren kan have havt mange Grunde til at lade den Apo|²²⁵stoliske Skrift²²⁶ blive udvortes langt usikrere end den Prophetiske var, mange Grunde, som vi ikke drømme om, men havde Han ogsaa kun havt den, at hos Hans *Ords Tjenere* skulde *Livet* bestandig holde Skridt med *Erkiendelsen*, da maatte vi alt deri spore Viisdom Nok, til uden Knur at finde os i Hans Styrelse.

Hvad nu den forsvarlige, overleverede Grundtext²²⁷ angaaer, som vi fremfor Alt maae søge, da mener jeg, det er klart, at den²²⁸ Menighed, hvis *Moders-Maal* er det *Ny Testamentes Grund-Sprog*, altsaa²²⁹ den *Græske*, ogsaa i²³⁰ sin *kirkelige Læsning* baade²³¹ kunde og skulde opbevaret *Grund-Texten* i saa reen og sikker en Skikkelse, som det var de ældste *Biskopper* givet at finde den; men om det er skedt, saa²³² vi under nærværende Omstændigheder *tør* tage *Texten* hos *Nygrækerne*, er et stort Spørgsmaal, der trænger til en grundig Undersøgelse, før det kan besvares med *Ja*. Blot paa Tro og Love tør vi det nemlig ingenlunde, især fordi det *Græske Kirkesogn* |²³³ lige siden det *Nicæniske Møde* har antaget en separatistisk Stilling, ved at indføre en *selvgjort Troes-Bekiendelse* ved *Daaben* istedenfor den Oprindelige, saa, christelig talt, maa den ligesaa længe have været *aandløs* og kan ei stille os mindste Borgen for at Geistligheden der har vaaget bedre²³⁴ over den *ældste Skrivning* end over den *oprindelige Bekiendelse*. Skulde Den altsaa²³⁵ desu-

²²² give meer end han virkelig har,] *først skrevet* give meer end han virkelig har,

²²³ *Forklaring*] *foran er slettet* eller

²²⁴ os ret] *ændret fra os ændret fra os først skrevet* os

²²⁵ | *MS side 29*

²²⁶ den Apostoliske Skrift] *først skrevet* det Ny

²²⁷ Grundtext] *først skrevet* T

²²⁸ den] *først skrevet* det

²²⁹ altsaa] *foran er slettet* ogsaa

²³⁰ i] *foran er slettet* kunde og skulde opbevaret de

²³¹ baade] *tilføjet*

²³² saa] *foran er slettet* tør jeg ikke afgjøre

²³³ | *MS side 30*

²³⁴ vaaget bedre] *først skrevet* været me

²³⁵ altsaa] *foran er slettet* de

aget have gjort det, da kan det først ved en grundig Undersøgelse komme for Dagen, men denne Undersøgelse kan ikke anstilles, med mindre vi har en *forsvarlig Text*, hvormed vi kan sammenligne *Nygrækernes* den Kirkelige.

Kan vi nu ikke for Øieblikket, hvad vi fra alle Sider maatte ønske, finde det *Ny Testamentes Grundtext* i Kirken, da maae vi gaae til *Skolen* og see, om vi der muelig paa gode Grunde²³⁶ kan skille *Een*²³⁷ fra Mængden²³⁸, som, indtil videre, den Sikkreste.

I *Bogsamlingerne* kan vi nu umuelig træffe et saadant Valg mellem de mangfoldige Afskrifter af ubekendt Oprindelse; thi om²³⁹ *Een* ogsaa kunde |²⁴⁰ *klarlig* bevises²⁴¹ at være den *Ældste*, hjalp det dog slet ikke, da vi veed at Oldtiden havde ikke blot mange *slette* men selv mange *forfalskede* Afskrifter. Skulde vi altsaa blot tage Hensyn paa den *indvortes* Beskaffenhed, vilde Meningerne blandt de Lærde vist, ligesom hidtil, findes saa deelte og stridige, at Valget forbød sig selv, og vi kunde allenfalds aldrig *retfærdiggjøre Valget*²⁴² for *Menigheden*, hvad dog er en Hovedsag, deels fordi vi *ikke* er Dens *Herrer* men Dens *Tjenere*, og deels fordi den *Text*, vi vælge, nødvendig bliver Kilden²⁴³ til Oversættelsen paa Moders-Maalet, saa hvormange²⁴⁴ Grunde vi end ellers have til Valget, maae vi have *een* Almeenfattelig, som vi er sikkre paa, Aanden vil give Vidnesbyrd hos alle *de Troende*, der lægge Sagen²⁴⁵ paa Hjerte.

Maae²⁴⁶ vi nu, indtil videre, lade *Haandskrifterne* ligge, fordi vi mellem dem hverken finde Apostlernes *Egenhændige* eller Nogen af deres ældre Disiples, der vil borge for Rigtigheden, da komme vi til de *trykte Udgaaver*, |²⁴⁷ hvor²⁴⁸ vi i alt Fald kan have Haab om at finde *Een*, der, som den

²³⁶ paa gode Grunde] *tilføjet i margin*

²³⁷ *Een*] *ændret fra een Afskrift først skrevet Een*

²³⁸ Mængden] *først skrevet M*

²³⁹ om] *foran er slettet* naar vi

²⁴⁰ | *MS side 31*

²⁴¹ *klarlig* bevises] *først skrevet be*

²⁴² *Valget*] *ændret fra vort Valg*

²⁴³ Kilden] *først skrevet Mo*

²⁴⁴ hvormange] *foran er slettet* vi maae kunne give en almee

²⁴⁵ Sagen] *ændret fra det*

²⁴⁶ Maae] *først skrevet F Lade*

²⁴⁷ | *MS side 32*

²⁴⁸ hvor] *først skrevet* og her

Første, selv skiller sig fra alle de Andre og bør da sikkerlig vælges, hvis der ikke er en aabenbar Lyde ved den, som forbyder det; thi den Herre, hvem vor Forlegenhed er velbekiendt og gaær nødvendig til Hjerte, har sikkerlig sørget for, at vi paa eet eller andet Mærke kan kiende den *Text*, vi, indtil videre, kan og skal betjene os af, og det kunde da vist ligne Ham at styre Omstændighederne²⁴⁹ saaledes, at den *første Udgave*, som derved udmærker sig fra alle de Andre, ogsaa var den bedste og sikreste at bruge²⁵⁰, til det maatte behage Ham at vise os en Bedre.

Nu er der vel, ligesom til alt Uheld, *to* Udgaver, der strides om Æren af at være den *Førstefødte*, nemlig den *Erasmiske* og den *Complutensiske*, men *mellem dem* kan Valget dog aldrig være tvivlsomt; thi den *Første* er, efter alle Kienderes Dom, ligesaa udmærket *slet*, som den *Anden* |²⁵¹ i det Hele udmærket *god*, og derhos er den *Erasmiske* Text vitterlig og efter Udgiverens egen Bekiendelse *selvgjort* efter Tykke, medens Man kun, uden mindste Beviis og tvertimod Udgivernes høitidelige Forsikkring, har *beskyldt* den *Complutensiske* for det samme. Det er derhos mærkeligt, at skøndt den *Erasmiske Udgave* af 1516²⁵² unægtelig er den *Ældste* og har Æren af at²⁵³ være udkommet saa at sige *Mortens-Aften* til *Luthers* daglige Brug,²⁵⁴ saa er dog den *Complutensiske* Text det *ældste Aftryk*, fuldført 1514, hvis *Udgivelse* kun tilfældigviis²⁵⁵ forsinkedes til 1522, og naar altsaa Talen ikke er om forfængelig Ære, men om *Forsynets Vink*, kalder den sig med Rette Bogtrykker-Konstens²⁵⁶ *Førstefødte*. Man mærke vel, at hverken har jeg sagt, ikke heller vil jeg sige, at vi kan eller skal indtil²⁵⁷ videre, foretrække den *Complutensiske* Text blot fordi det er den *først* Trykte, men jeg siger kun, at jeg seer ikke, hvorledes, under nærværende Omstændigheder, *baade* Læg

²⁴⁹ Omstændighederne] < Omstændighedig

²⁵⁰ bruge] *først skrevet læ*

²⁵¹ | *MS side 33*

²⁵² 1516] *først skrevet 1517*

²⁵³ at] *foran er slettet baade*

²⁵⁴ saa at sige *Mortens-Aften* til *Luthers* daglige Brug,] *ændret i margin fra* i Reformationens *første* Aar og blevet *Luthers* Haandbog,

²⁵⁵ hvis *Udgivelse* kun tilfældigviis] *ændret i margin fra* hvis *Udgivelse*

· hvis *Udgivelse* *ændret fra* skøndt *Udgaven* · *Udgaven først skrevet Udgivel*

²⁵⁶ Bogtrykker-Konstens] *først skrevet Første*

²⁵⁷ indtil] *foran er slettet foretr*

og Lærd |²⁵⁸ i noget *Andet* kunde see Forsynets Vink om at foretrække en vis Text, ligesom det er mig klart, at kan de *troende* Skrift-Kloge ellers enes om at foretrække denne Text, da vil Grunden, vi laane af dens *Førstefødsel* tiltale og berolige Menigheden, der da²⁵⁹ vil glæde sig med os, at vi efter den lange ulyksalige Vaklen mellem lutter *selvgjorte* *Texter*, endelig har erklæret os for Een, som vi kan sige med Rette, vi ikke selv har gjort, men modtaget af *Herrens Haand*²⁶⁰. Under den Forudsætning at vi, efter modent Overlæg maae erklære, vi kiende ingen sikkrere Text, som²⁶¹ kan gjøre mindste Krav paa *vis*²⁶² Almeengyldighed, da er det ogsaa en særdeles gunstig Omstændighed, at denne²⁶³ Text er besørget inden Man endnu kunde drømme²⁶⁴ om hvilken Rolle *Grundtexten* herefter skulde spille, og dog²⁶⁵ aabenbar besørget med en Omhyggelighed, der stikker paa det Stærkeste af mod den forargelige Skiødesløshed, *Erasmus* ikke blot gjorde sig skyldig i, men forsvarede kækt og var nær ved at rose sig af.

|²⁶⁶ Over i et halvt Aarhundrede havde Bogtrykkerierne været i Gang og blandt²⁶⁷ saa meget *Andet* ogsaa bragt de fleste berømte *Græske* Skrifter for Lyset, men endnu var Raden ikke kommet til det *Græske Ny Testamente*, hvad i alle Maader falder saa urimeligt, at det ikke tilfredstillende lader²⁶⁸ sig forklare uden at tænke, Herren havde sin Haand deri og forberedte i Stilhed *sin*²⁶⁹ *Bog* en udmærket Indførelse i den ny²⁷⁰ Læse-Verden. Ved²⁷¹ det *Sextende* Aarhundredes Begyndelse bebudedes da ogsaa en Saadan, thi den baade som Statsmand og Ærkebiskop i *Toledo* høiberømte Cardinal

---

²⁵⁸ | *MS side 34*

²⁵⁹ da] *tilføjet*

²⁶⁰ med Rette, vi ikke selv har gjort, men modtaget af *Herrens Haand*] *først skrevet* , ikke vi, men Gud har gjort

²⁶¹ som] *først skrevet* som med

²⁶² *vis*] *tilføjet*

²⁶³ denne] *først skrevet* medens den

²⁶⁴ inden Man endnu kunde drømme] *først skrevet* før der var nogen Tanke

²⁶⁵ dog] *tilføjet*

²⁶⁶ | *MS side 35*

²⁶⁷ blandt] *først skrevet* Bl *først skrevet* b *først skrevet* bragde b · bragde *ændret fra* bragt

²⁶⁸ ikke tilfredstillende lader] *først skrevet* kun la

²⁶⁹ forberedte i Stilhed *sin*] *først skrevet* vilde lade sin

²⁷⁰ Indførelse i den ny] *først skrevet* Indtrædelse i den n

²⁷¹ Ved] *først skrevet* Fra

Ksimenes udkastede²⁷² da Planen til den første saakaldte *Polyglot* (Bibel-udgave i flere²⁷³ Sprog) og sparede ingen Umage eller Bekostning for dertil at²⁷⁴ samle saavel de bedste Haandskrifter som de dygtigste Arbeidere. Ligesom Han ved²⁷⁵ det Gamle Testamente kaldte fødte *Jøder* til Hjelp, saaledes forskrev han ogsaa til Medarbejder ved det *Ny Testamente* en indfødt *Græker*, *Demetrius* fra *Creta*, og da nu tillige det *Vaticanske* Bibliothek aabnede ham sine Skatte, kan Ingen nægte, at her var Alt forenet til at frembringe et [i] enhver Henseende |²⁷⁶ udmærket Værk.

Det²⁷⁷ var i *Alcala* (paa barbarisk Latin *Complutum*) i Nycastilien, hvor *Ksimenes* havde stiftet en Høiskole, *Storværket*²⁷⁸, som derfor kaldes det *Complutensiske* kom til Verden, og allerede 1514 var, som sagt, det *Ny Testamentes Grund-Text*, der staaer i Spidsen færdig fra Trykken, men da Cardinalen vilde have hele Værket udgivet paa eengang, var det Boghandler-Speculationen og *Erasmus* paa en Maade forekom baade Forsynet og ham med det berømte²⁷⁹ *Hastværk*. Imidlertid døde Oldingen (80 Aar gammel) 1817, just som Værket var fuldført, og da Man i *Rom* fandt Betæneligheder ved den store Forskiel mellem Grundtexten og Latinen (*Vulgata*), stod det Fare for at kvæles i Fødselen, men udkom dog endelig med Pavens Tilladelse 1522. Naturligviis gjorde det strax²⁸⁰ overordenlig Opsigt i den lærde Verden, *Erasmus* læmpede i mange Dele sin *fjerde*²⁸¹ Udgave derefter, og den lærde Parisiske Bogtrykker Robert *Stephan* aftrykte *Complutenseren* heel og holden i sin saakaldte beundringsværdige *Haand-Udgave*²⁸² (1546), men allerede |²⁸³ i den Tredie af de berømte *Stephaniske* Udgaver maatte

²⁷² udkastede] *først skrevet* bes

²⁷³ flere] *ændret fra* forskiellige

²⁷⁴ dertil at] *først skrevet* at

²⁷⁵ Han ved] *først skrevet* der ved

²⁷⁶ | *MS side 36*

²⁷⁷ Det] *foran er slettet* udmærket Værk. Allerede 1514 var, som sagt, det *Ny Testamentes Grundtext*

· udmærket Værk. *fejlagtigt slettet*

²⁷⁸ *Storværket*] *ændret fra* dette *Storværk*

²⁷⁹ det berømte] *først skrevet* den ældste

²⁸⁰ strax] *tilføjet*

²⁸¹ *fjerde*] *ændret fra* *tredie*

²⁸² *Haand-Udgave*] *først skrevet* *Udgav*

²⁸³ | *MS side 37*

den vige Pladsen for den *Erasmiske* sammenlappede Text og nøies med at opmanes i Randen, saa²⁸⁴ det var kun i *Belgiske* og *Genfiske* Eftertryk den beholdt²⁸⁵ til Omløb til ind i det *Syttende* Aarhundrede. Imidlertid havde *Calvins* berømte Discipel, *Beza*, omdannet den *Erasmiske* Text efter sit Hoved, og tidlig i det *Syttende* Aarhundrede (1624) begyndte en Sammensætning af den tredie *Stephaniske* og den *Bezaskes* Text at udstrømme i Tusindtal fra det *Elzeviriske* Trykkeri i *Leiden*, kaldte sig allerede 1633 selv den *stemplede* Text (*textus receptus*) og blev det hardtad²⁸⁶ allevegne, før Man vidste det.

Ogsaa her overvandt da Holland *Spanien* i det *Syttende* Aarhundrede, kun i *England* var Man lidt sær, som Man pleier, og der fik den *Elzeviriske Vulgata* i Begyndelsen af det *Attende* Aarhundrede sit Løbepas, thi i²⁸⁷ Dronning *Annas* Dage udgav den berømte *John Mill* det *Ny Testamente* med en Samling af *forskiellige*²⁸⁸ *Læsemaader*, der ikke som²⁸⁹ i de *Fran-ske* og *Hollandske* Udgaver stod sammenjaskede²⁹⁰ uden al Hjemmel blot til Stads og Skildt, men var |²⁹¹ med Omhyggelighed henførte til deres Hjemmel, drøftede og ordnede.

Hermed begyndte da den nyere Bibel-Critik og skøndt den *Tydske* var en vanartig Daatter af den *Engelske*, vedblev²⁹² hendes Børn dog at rose²⁹³ sig af *John Mill*, som deres Fader *Abraham*, saa det er aabenbar ikke til *Alcala-Textens* men til de *Tydske* Critikeres Skam, at de af al Magt have stræbt at fordunkle og nedrive hvad *Mill*²⁹⁴ anpriste og ophøiede.

Naar Man nemlig giennemlæser *Mills* udførlige Bedømmelse af den *Complutensiske* Text i hans med *Engelsk* Grundighed udarbejdede Indledning, da seer²⁹⁵ Man, han fandt ingen anden Lyde derved, end at Udgi-

²⁸⁴ saa] først skrevet og

²⁸⁵ beholdt] først skrevet blev

²⁸⁶ hardtad] ændret fra snart

²⁸⁷ i] først skrevet da

²⁸⁸ *forskiellige*] foran er slettet de

²⁸⁹ som] først skrevet længer,

²⁹⁰ sammenjaskede] foran er slettet blot til

²⁹¹ | *MS side 38*

²⁹² vedblev] først skrevet vedblive

²⁹³ rose] først skrevet kalde

²⁹⁴ *Mill*] først skrevet h

²⁹⁵ seer] først skrevet er den

verne syndes ham *alt for strængt* at have holdt sig til Læsemaaden i *et eneste* Haandskrift, fordi *Paven* udtrykkelig havde forbudt dem at *sammenlappe* en *Text* efter eget *Tykke*, istedenfor nøie at følge det ældgamle Haandskrift, de havde fra *Vaticanet*. Dette, som vel et enkelt Sted har ledt til at aftrykke en aabenbar *Skrivefeil* maa imidlertid, som Man let seer, i vore Øine giælde for den høieste Roes, naar ellers deres Haandskrift var En af de Ældste og Bedste, og hvad *Mill* dømde herom, see vi af hans Slutning. Hvor ønskeligt, hedder det nemlig, om denne *herlige* Udgave ligesaavel var blevet den *Sidste* som det var den *Første*, saa Dens *Text heel og holden* var gaaet over i alle følgende Udgaver, hvoraf Enhver har sine Lyder og afvige ei ²⁹⁶ sjelden fra det ægte Apostoliske! Hvad skulde vel ogsaa Forandringen til, da naar det gjaldt om Textens Renselse, det havde været meget bedre at beholde denne Hoved-Udgave, som en *fast Grundvold*, og sætte de *Læsemaader*, Man ansaae for bedre i Randen end at ²⁹⁷ skyde dem ind i Texten.^{x)}

^{x)} *Mills Prolegom. CXI. Optandum omnino esset, ut Editio hæc magnifica, sicut omnium prima erat, ita sola quidem fuisset, cujus textus integer et illibatus in editiones posteriores quasque transiisset. Quorsum enim mutatio? si sincerioris textus gratia, præstitisset omnino principi huic editioni (ceu immobili fundo) ad marginem lectiones, quæ meliores judicaretur adjecisse, quam²⁹⁸ in corpore textus subrogasse.²⁹⁹*

Mill anfører derfor bestandig *Complutenserens* Læsemaader som en af de bedste Haandskrifter, og erklærer, at Hvor mange³⁰⁰ deraf Man end havde optaget i de andre Udgaver, var der dog endnu over *Trehundrede*³⁰¹ tilbage, som maatte foretrækkes, saa naar *Mill* desuagtet³⁰² ei selv lagde den *Complutensiske* men den tredie *Stephaniske* Udgave til Grund, da kom det

²⁹⁶ | *MS side 39*

²⁹⁷ at] først skrevet med

²⁹⁸ *quam*] herefter er slettet, *sublatis iis*,

²⁹⁹ *Det latinske citat er skrevet i margin markeret med x) i teksten*

³⁰⁰ mange] først skrevet mege

³⁰¹ *Trehundrede*] først skrevet tr

³⁰² desuagtet] først skrevet des

aabenbar kun af, at Denne var optaget i den *Engelske* (Waltonske) Polyglot, hvortil hans Variant-Samling skulde være et Bilag.

At nu den *Tydske Kritik*, der ingenlunde har taget Sagen op fra Roden, men pløiet³⁰³ med *Mills* Kalv og kun begravet³⁰⁴ hans udvalgte Samling af mærkelige Læsemaader i en Dynge af for³⁰⁵ det Meste flygtige og uhjemlede, tit vel endog uredelige Angivelser³⁰⁶, at Den virkelig skulde svækket *Mills* Dom om den *Complutensiske* Texts Ret til at foretrækkes alle Andre, hidtil Bekiendte, det er saa umueligt, at vi gierne, uden al Forvovenhed, kunde overspringe hele det Tydske Vindmageri, følge |³⁰⁷ Forsynets Vink og *Mills* gode Raad, ved at lægge Complutenseren til Grund, og da i Mag gientage og fortsætte hans grundige Undersøgelse. Dog, efter at³⁰⁸ have saalænge som vi gaaet i *Tydskerne* Ledebaand vilde det neppe være os mueligt, og vi slutte desuden med Føie, at ganske *forgiæves* kan det *Critiske Røre* hos Tydskerne dog ei have været, og naar vi nu lede om Dets Udbytte, da finde vi ganske rigtig, det er et *skarpt Beviis* for Sletheden af den *Hollandske* og Ypperligheden af den *Spanske* Text. *Sletheden* af den grovt sammenlappede *Elzeviriske* Text, som vore Theologer havde ladt sig indbilde af Hollandske Boghandlere og³⁰⁹ Tydske Professorer, var *inspireret* ligge nemlig i den *Griesbachske* Udgave blottet for Alles Øine, og skiøndt vi maae kalde det et stort Vindmageri at lægge et saadant³¹⁰ Miskmask til Grund for en Critisk Udgave, der skal bevise Videnskabens Kæmpeskridt, saa tør jeg dog ikke sige, det var overflødigt, naar vi, som er lidt langsomme af Begreb og gode³¹¹ Venner ad gammel Vane, skulde see, det gik slet ikke an at følge den et Øieblink længer. *Ypperligheden* af den heeliennem sig selv lige, i alle Maader forsvarlige *Alcala-Text*³¹² er vist nok langt fra at falde |³¹³ saaledes i Øinene hos *Griesbach*, thi den er *omhyggelig*

³⁰³ pløiet] *foran er slettet* kun

³⁰⁴ begravet] *først skrevet* skaaret

³⁰⁵ for] *først skrevet* fl

³⁰⁶ Angivelser] *først skrevet* a

³⁰⁷ | *MS side 40*

³⁰⁸ at] *foran er slettet* giennem

³⁰⁹ og] *foran er slettet* var in

³¹⁰ et saadant] *ændret fra* en saadan

³¹¹ gode] *først skrevet* sto

³¹² i alle Maader forsvarlige *Alcala-Text*] *først skrevet* uomstødelige *Alcala*

³¹³ | *MS side 41*

skjult, men naar vi desuagtet opdage *Griesbachs* Vidnesbyrd derom, da er det naturligviis saameget gyldigere, som det er klart, at kun den soleklare Sandheds uimodstaaelige Magt kan have aftvunget ham det, og da jeg nu, meget³¹⁴ uforskyldt har været saa heldig at opdage dette skjulte Vidnesbyrd, maa jeg naturligviis stræbe dermed end yderligere at indskærpe *Mills* gode Raad til ægte Bibel-Critiks eneste hensigtsmæssige Befordring.

Da Man nok kan vide, det *Griesbachske* Værk er langt fra at være min daglige Haandbog, maa jeg vel ligesaa godt strax skrifte Sandheden, som er, at jeg ved nogenlunde flittig Brug af den *Complutensiske* Text i *Haand-Udgaven*, jeg³¹⁵ for en halvsnees Aar siden blev opmærksom paa, ^{x)}af *Gratz*, med *Vulgata* ved Siden. Mainz 1827.³¹⁶ oftere forundrede mig over, at naar en fra vor sædvanlige Text kiendelig afvigende Læsemaade standsede og hugede mig, fandt jeg den ogsaa indskudt hos *Griesbach*, og deraf lod jeg mig omsider bevæge til en giennemført Sammenligning, hvis Resultat jeg i al Korthed skal have den Fornøielse at forelægge mine Medstuderende.

*Griesbach*³¹⁷ har i Alt, som han siger efter de *ældste og bedste* Haandskrifter, gjort omtrent 1400 Rettelser i vor *Hollandske* |³¹⁸ Text og deraf findes ved Eftersyn omtrent *Halvparten* (680) hos *Complutenseren* og det i nedenstaaende Forhold

I Evangelierne	af	502	–	237.
I Apostelgg.	-	162	–	67.
I Pauli Breve	-	268	–	85.
I Pet. og Joh.	-	42	–	20.
I Aabenbaring.	-	387	–	255.

1361   664

³¹⁴ meget] *først skrevet* me

³¹⁵ jeg] *ændret fra* vi

³¹⁶ ^{x)}af *Gratz*, med *Vulgata* ved Siden. Mainz 1827.] *Tilføjet i margin, angivet med stjerne i teksten.*

³¹⁷ *Griesbach*] *først skrevet* F

³¹⁸ | *MS side* 42

Dette vilde nu kun være en overfløde³¹⁹ Stadfæstelse af den *Millske* Dom over *Alcala*-Textens Ypperlighed, dersom *Griesbach* i sin Indledning havde gientaget og bifaldt den, men nu stiger det til et *skarpt Beviis*, da Man hos *Griesbach* læser, at den *Complutensiske* Text *næsten aldrig* stemmer med de ældste Haandskrifter og Fædre mod de Yngre, men *allevegne* med de Unge mod de Gamle, saa det lader sig *slet ikke* omtvivle at dens Hjemmel jo er nybagt.³⁾

^{x)} *Griesbachs Proleg. VII. Cum Complutensis editio nunquam fere cum vetustissimis codicibus et Patribus consentiat contra juniores libros, sed ubique cum recentioribus conspirat contra vetustos, dubitari prorsus nequit, libros a Complutensibus adhibitos recentioribus esse accensendos.*³²⁰

Var nemlig Dette sandt, da fulgde deraf unægtelig, at *Griesbach* selv, omtrent *hveranden* Gang rettede Texten efter de Yngre *mod* de Ældre, og hvad havde da enten hans Rettelser eller hans Dom at betyde; men fandt han sig derimod af de ældste og bedste Haandskrifter nødt til i det Mindste *hveranden* Gang at følge en Text, han saa dybt nedsatte, da maa den være saare ypperlig og havde sagtens fortjent at |³²¹ følges om ikke hver Gang saa dog de ni Gange af Ti. Vil Man undskylde Gr. med, at han rimeligviis ikke har vidst, han var saa enig med *Complutenseren*, som han, *udenfor* Aabenbaringen kun sjelden anfører, da var *Complutenseren* vel dertil for flittig anført af *Mill* og selv af *Vetstein*, men da vi slet ikke bryde os om at faae *Griesbach* dømt, lade vi ham gierne slippe med det, da det kun giælder om den Sandhed, at, hvor nødig han end vilde stemme med *Complutenseren*, maatte han det dog, *hveranden* Gang, han rettede, uden at tale om alle de Gange han i Randen foreslaaer *Complutensere*ns Læsemaade som ligesaa god eller maaskee bedre end den han foretrak.

Dog, Lidt endnu! Vi veed Alle, at den Tydske Critiks Hoved-Beskyldning mod de *Spanske* Udgivere var, at de havde læmpet og paa sine Steder reent ud *forfalsket* den³²² Græske Text for at faae den til at stemme med

³¹⁹ overfløde] måske fejl for overflødig

³²⁰ Den latinske tekst er tilføjet nederst på siden, markeret med stjerne i teksten.

³²¹ | MS side 43

³²² den] foran er slettet T

Latinen i *Vulgata*, og Man³²³ fandt et afgjørende Beviis deri, at 1 Joh V. 7 (om de tre Vidner i Himmelen) som fattedes i alle Græske Haandskrifter, fandtes dog paa Græsk i den Complutensiske Udgave. Denne Beskyldning af *Basleren Vetstein* midt i det Attende Aarhundrede, gientog³²⁴ og skærpede *Semler* dumdristig uden, efter hans egen Bekiendelse³²⁵ at have engang *seet* langt³²⁶ mindre giennem³²⁷ gaaet den Complutensiske Text, men det fandt Pastor *Goeze* i Hamburg var for grovt, og skiøndt hans Bøger derom er alt for kiedsommelige til at blive synderlig læst, spillede han dog Complutensernes Anklagere et slemt Puds ved [at] lade trykke en Sammenligning af den Græske Text og *Vulgata*, som beviiste, at de i det mindste paa 910 Steder og det paa mange høist mærkelige aldeles afveg fra hinanden.^{x)}³²⁸ Dette fandtes rigtig og derimod var da Intet at indvende, saa det Høieste Man nu kunde forsvare var at skjule³²⁹ Critikens Brøst med Kiærlighedens Kaabe og naar³³⁰ Man vilde sværte de Spanske Udgivere, udtrykke sig *forsigtig*. Det gjorde da ogsaa *Griesbach*, hos hvem vi læse, at skiøndt *Semler* var *for haard* i sine Beskyldninger og *skiøndt* nogle Læsemaader, Man tænkte³³¹, Complutenserne selv havde *digtet*, dog nylig er fundet i Haandskrifter, saa er de *Spanske* Udgiveres *Ærlighed* dog endnu *ikke* hævet over *al Tvivl*; thi da det *neppe* kan nægtes, at de jo i det Mindste har forandret og forvansket nogle Steder i det Ny Testamente *imod deres* Haandskrifters Hjemmel saa³³² falder deres *Ærlighed* os med Rette mistænkelig, og hvorvidt denne Mistænkelighed bør strække sig, kan Man aldrig vide, ³³³ da *Haandskrifterne, de brugde, er forkomne*. Desuden var de, *uden al Tvivl*, overdrevne Beundrere af den *Latinske Vulgata* og havde for Skik af flere Græske Læsemaader at *foretrække* den, der stemmede med den nybagte *Vulgata*.^{x)}

³²³ Man] *foran er slettet* fand

³²⁴ gientog] *foran er slettet* s

³²⁵ Bekiendelse] *først skrevet* Be se

³²⁶ langt] *foran er slettet* den

³²⁷ | *MS side 44*

³²⁸ x) *Stjerne i teksten, men intet citat.*

³²⁹ skjule] *først skrevet* lade

³³⁰ naar] *foran er slettet* udt

³³¹ tænkte] *først skrevet* tængd

³³² saa] *først skrevet* fa

³³³ | *MS side 45*

^{x)} *Proleg. IX. Etsi in accusandis Complutensibus nimius fuit Semlerus, et lectiones nonnullæ, quas illi finxise putabantur, in libris manuscriptis nuper repertæ sunt, nondum tamen extra dubitationis³³⁴ aleam posita est editorum Hispanorum fides. Cum enim negari vix possit nonnullos saltem Novi Testamenti³³⁵ locos contra auctoritatem codicum suorum ipsos mutasse atque interpolasse, haud |³³⁶ immerito eorum fides suspecta nobis est. Quousque vero suspicioni huic indulgere fas est, definiri non potest, cum codices quos habucrunt, interierint. Præterea latinæ Vulgatæ nimii absque omni Dubio admiratores erant, atque e³³⁷ pluribus græcorum librorum lectionibus eam præferre solebant quæ consentiret cum Vulgata ista recentiori.*³³⁸

[|]³³⁹ Var han ikke død, den gode Mand, kunde Man vel fristes til at gjøre ham adskillige Samvittigheds-Spørgsmaal, og blandt Andet, hvoraf³⁴⁰ han vidste, hvad der stred imod de forkomne Haandskrifter, men nu vilde det være spildt Umage, og vi vil blot lægge Mærke til at han, med sin umiskienkelige Lyst til at gientage³⁴¹ den Semlerske Beskyldning, ikke tør det, og tilføie den lille Oplysning, at af de 700 Rettelser, Hr Griesbach ikke [har] tilfælles med Complutenserne, har han uheldigviis imod dem de 300 tilfælles med Vulgata. Da [|]³⁴² jeg³⁴³ imidlertid her havde ondt nok ved at troe mine egne Øine, kan jeg saameget mindre forlange, Andre skal, og for at lette Eftersynet bemærkes da, at af disse 300 Beundrings-Tegn for Vulgata findes

I Evangelierne		129
I Apostelgg.	—	64
I Pauli Breve	—	96
I Pet. og Joh.	—	10
I Aabenbar.	—	32

³³⁴ *dubitationis]* foran er slettet *aleam*

³³⁵ *Novi Testamenti]* foran er slettet *locos*

³³⁶ | *MS side 46 nederst (fortsat fra side 45)*

³³⁷ *e]* måske slettet

³³⁸ *Det latinske citat er anført nederst på siderne 45-46, afsluttet i margin side 46.*

³³⁹ | *MS side 45 (forts.)*

³⁴⁰ *hvoraf]* først skrevet hvordan

³⁴¹ *gientage]* først skrevet b

³⁴² | *MS side 46*

³⁴³ *jeg]* først skrevet det

Om³⁴⁴ nu *Vulgata* fortjener alle disse Beundrings-Tegn eller har faaet de Fleste, fordi den saa tit udelader et *Navn*, Griesbach stræbde at giøre til en Sjeldenhed i det Ny Testamente, seer Man nok, er her aldeles ligegyldigt, da Beviset er lige skarpt for den Sætning, at skal Nogen af dem sigtes for *overdreven* Beundring for *Vulgata* og Forkiærlighed for den af flere Læsemaader, som stemmede med Samme, da bliver det her *ikke Catholikerne men Protestanten, ikke de Spanske Udgivere men den Tydske Critiker*³⁴⁵. Da nu de *Spanske Udgivere* aldrig, som Man af Hr Griesbachs mysteriøse Udladelser skulde for³⁴⁶mode har været enten mistænkte eller beskyldte for at have afveget fra deres Græske Haandskrifter uden netop af *Føielighed mod Vulgata*, saa er det klart, at *Griesbach* med en sjelden Selvopoffrelse har ført det skarpeste Beviis for *deres Uskyldighed*, der efter Sagens Natur var mueligt.

Har vi nu seet, at af *Griesbachs* 1400 Rettelser i vor Hollandske Text, tjene de *Tusinde* deels til at bevise den *Spanske Udgaves* Ypperlighed og deels til at sætte Udgivernes beundringværdige *Uafhængighed af Vulgata* i det klareste Lys, da kan vi rolig overlade det til Tydskerne selv at opdage, hvad de øvrige 400 tjene til; thi deels har de, med Complutenseren og *Vulgata*³⁴⁷, aabenbar *Meget* imod sig, og skulde de end ved et Mirakel findes fortræffelige, kunde vi dog kun bruge dem til Randglosser, da vi vel maa³⁴⁸ vogte os for *anden Gang* at canonisere en sammenflikket Text, som blandt Andet Complutenseren og *Vulgata* lærer os, Griesbachs unægtelig er³⁴⁹.

Naar vi derimod vælge den Complutensiske Text til dagligt Brug, da har vi efter³⁵⁰ *Mills* og vort eget bedste Skøn, saagodtsom et reent *Haandskrift*³⁵¹ fra Oldtiden for os og dog efter *Griesbachs* Dom, |³⁵² 700 Vildelser *færre*³⁵³ end hidtil, og det maa Efterslægten, hvorvidt den saa end kommer, dog kalde et *Kæmpeskridt* til en reent Text, saameget rosværdigere, som

³⁴⁴ Om] *foran er slettet* Da jeg er en daarlig Regnemester, tør jeg vel aldrig inde-staae for mine Tals *fuldkomne* Nøiagtighed,

³⁴⁵ Critiker] *først skrevet* Ch

³⁴⁶ | *MS side 47*

³⁴⁷ Complutenseren og *Vulgata*] *først skrevet* begge Antipoderne

³⁴⁸ maa] *foran er slettet* anden Gang

³⁴⁹ er] *ændret fra* er, saa et Haandskrif

³⁵⁰ efter] *først skrevet* ef

³⁵¹ reent *Haandskrift*] *først skrevet* *Haandskri*

³⁵² | *MS side 48*

³⁵³ Vildelser *færre*] *først skrevet* *færre*

derved ei vovedes det Mindste, og *Menighedens*³⁵⁴ Tillid til sit *Ny Testamente* langt fra at rökkes, derved netop mærkelig befæstedes.

Hermed har jeg gjort mit Bedste for at henlede baade lærde og læge Medchristnes³⁵⁵ Opmærksomhed paa en for christelig Oplysning høist vigtig Sag, og jeg har været tvivlraadig om, enten det var bedst at slutte her, eller at tilføie et Par Ord om det tvivlsomme Bibelsprog 1 Joh V. 7, som i det Attende Aarhundrede skaffede den halvforglemte *Alcala-Bog* ny Navnkundighed, men ogsaa det dødelige Fiendskab hos den *Tydske Critik*, hvorpaa vi har seet det mest afgjørende Beviis. Da imidlertid Bibelsproget om de tre Himmelske Vidner og Complutenseren herved hos os er sammensmeltet³⁵⁶ til een Forestilling, tør jeg dog ikke undlade at give den Oplysning, jeg kan, om Sagens virkelige Sammenhæng.

Om nu dette hardt anfægtede Bibelsprog er ægte eller ikke, kan her slet ikke [være] Spørgsmaalet, thi det kunde jo ligegodt været ægte, fordi det havde fattedes i Complutensernes Haandskrift, og ligegodt være uægte, skjøndt det fandtes deri, og da vi aldrig meer vil udgive *vor* Græske Text enten for inspireret eller feilfri, kan vi aldrig, som³⁵⁷ *Christne*, have mindste Be-

-----
[Fasc. 124, II]

[³⁵⁸ Saaledes har da vor Herre sørget for, at det Ny Testamentes første Aftryk, som derved *kiendelig* er adskilt fra *alle Andre*, ogsaa er *mageløs forsvarligt*, og bør følgelig vælges til sikkert Grundlag af os Alle i *Christenheden*, Saa-mange, som vil bygge paa *christelig* Grund og ei ønske at forvandle Kritiken til et uendeligt Virvar, men tvertimod at tilbagevinde³⁵⁹ de *Apostoliske Skrifthers* oprindelige Læsning³⁶⁰ saa sikkert³⁶¹ og saa³⁶² snart, som mueligt.

³⁵⁴ *Menighedens*] ændret fra *Menigheden*, langt

³⁵⁵ Medchristnes] først skrevet C

³⁵⁶ sammensmeltet] først skrevet blevet

³⁵⁷ som] først skrevet h

³⁵⁸ | MS side 49

³⁵⁹ tilbagevinde] ændret fra komme

³⁶⁰ Læsning] først skrevet Læs

³⁶¹ sikkert] først skrevet snart

³⁶² saa] tilføjet

At den *Complutensiske Text*, som ærefuld har³⁶³ gennemgaaet den *Tydske Kritiks* Skiærs-Ild, ogsaa maa være trykt efter *ældgamle* Haandskrifter, følger egenlig af sig selv og af³⁶⁴ Udgivernes høitidelige Forsikkring, men bestyrkes ogsaa derved, at de uægte *Underskrifter* ved de *Paulinske Breve* og *Accenterne* overalt fattes, og aldrig kunde vi da i Christenheden med større Sikkerhed lægge Haand paa noget videnskabeligt Værk.³⁶⁵

Det nytter nemlig slet ikke, at skrive³⁶⁶ om den *Complutensiske Texts* endnu mageløse *Ypperlighed*, naar den ei er i vore daglige Haandbøger, følges i vore Oversættelser og menes overalt naar vi, uden videre³⁶⁷, tale om, hvad der staaer eller ikke staaer i det Ny³⁶⁸ Testamente, og heller i Dag end i Morgen skal vi da sammenligne den Tydske Haandudgave, vi til Lykke har faaet, |³⁶⁹ med Texten i den *Complutensiske Polyglot* selv (hvoraf findes et ypperligt Exemplar paa *Kongens Bibliothek*) og besørge et nøiagtigt Aftryk, blot med det i *Randen*, som af den *Hollandske Text* findes *udeladt* hos³⁷⁰ *Complutenseren*. Disse Rand-Glosser er nemlig nødvendige baade for at vi kan blive nemt og snart bekjendte med Forskiellen og for at vore Børn, naar de befatte sig med Textens Historie, bestandig har et klart Begreb om den før "*antagne Text*" der i et Par Aarhundreder spillede en saa uforskyldt vigtig Rolle.

Først naar vi ved en saadan Haandudgave har sørget for *Øieblikkets* Tarv, er det Tid at tænke paa en Ud-gave til *videnskabelig* Brug, hvor den *Hollandske* og alle selvgjorte *Texter* naturligviis ganske tilsidesættes, men *Vulgata* i sin *uforbedrede* Skikkelse findes heel og holden, samt de afvigen-

³⁶³ som ærefuld har] *ændret fra* efter at have ærefuld

³⁶⁴ af] *tilføjet*

³⁶⁵ og aldrig kunde vi da i Christenheden med større Sikkerhed lægge Haand paa noget videnskabeligt Værk.] *ændret i margin fra* saa det kan vel nok være et Spørgsmaal, *hvor almindelig* Man vil vende tilbage til denne ypperlige Text, men intet Spørgsmaal om, at vi maae det, saa det gælder kun om at der uopholdelig lægges Haand paa Værket.

· nok *ændret fra* endnu

· saa *først skrevet* og

³⁶⁶ skrive] *først skrevet* d

³⁶⁷ videre] *først skrevet* a

³⁶⁸ Ny] *først skrevet* N

³⁶⁹ | *MS side 50*

³⁷⁰ hos] *ændret fra* i

de Læsemaader af den *Londonske* og den *Cambridske* Text, som er *aftrykte*. Det nytter os nemlig i *Almindelighed* slet ikke til Textens Forbedring at have et Læs Varianter af adspredte Haandskrifter, som Ingen af os kan oversee, og³⁷¹ ethvert *Haandskrift* Man vil gjøre *videnskabelig* gjældende, maa da³⁷² *fremfor Alt* heelt *aftrykkes*, saa vi baade har tilstrækkelig Borgen for *Læsemaaderne* og kan undersøge *Haandskriftets* Beskaffenhed i det Hele, der ene kan³⁷³ lære os hvad Opmærksomhed Dets afvigelse fortjene. Da imidlertid den Tydske Kritik har sat saa |³⁷⁴ høi Priis med de Læsemaader, vor Landsmand, *Birch*, har samlet især i det *Vaticanske* Bibliothek, kunde vi vel forsvare at sætte dem med i Randen, forsaavidt de *ikke* stemme med *Complutenserens*, og vi vilde da bestandig have om ikke den Tydske Kritiks fuldstændige *ABCD*, saa dog Dens *ABD* for Øie; men aldrig maae vi glemme at ligesaavel det berømte *Vaticanske* Haandskrift (*B*) som det efter *Vetstein* udskregne *Parisiske* (*C*) maa *aftrykkes* heelt, for de faae *videnskabelig* Vægt. Dette er med det *Parisiske* saameget meer nødvendigt, som det har været overskrevet med en anden Bog, bliver daglig mere³⁷⁵ *ulæselig* og er egenlig kun sammenlignet af en³⁷⁶ tvetydig Mand. Hidtil er Bibel-Textens *Oplysning* drevet i *Mørket*, men det maa have en Ende, thi det duer aabenbar ikke og maa kraftig modarbeides³⁷⁷ af alle christelige Præster, for hvis Øren det altid ringer³⁷⁸: dersom *Lyset* i dig er *Mørke*, hvor bliver da ikke *Mørkeden stor!*

Kaste vi nu et Blik tilbage paa Grund-Textens Historie i de sidste tre Aarhundreder, da maae vi vel ærgre os lidt over den gruelige Skiødesløshed, der er viist og den kostbare Tid, der er spildt, men maae dog med Beundring kiende Herrens Haand, som gjorde det godt Altsammen: gjorde de Døve hørende og de Maalløse talende! Da vore Theologer havde *døve Øren* for “det *Troens Ord*, som maa *høres*” og vilde sætte deres *maalløse*

³⁷¹ og] *ændret fra* saa en

³⁷² da] *tilføjet*

³⁷³ ene kan] *først skrevet* maa have *først skrevet* jo kan være saadan

³⁷⁴ | *MS side 51*

³⁷⁵ bliver daglig mere] *først skrevet* er alt paa mang

³⁷⁶ en] *først skrevet* den

³⁷⁷ kraftig modarbeides] *først skrevet* modarbeides

³⁷⁸ ringer] *først skrevet* s

Dogmatik i den "mundtlige Bekiendelses"³⁷⁹ Sted, bygge paa *Bogen* og derved forebygge Dens fremskridende Oplysning, see, da forblindede Herren |³⁸⁰ deres Øine, saa de, istedenfor den mageløs forsvarlige Grundtext³⁸¹ fra *Alcala* kanoniserede den aldeles *Uforsvarlige* fra *Leiden*, og beredte sig derved det store Nederlag, de kaldte *Troens og Kirkens Fald*, men som dog var³⁸² Begges Triumph paa Støvet af mølædte³⁸³ Dogmatiker og aandløse Professorer. Det lod vel et Øieblik³⁸⁴, som *Arken* var i Philisternes Vold og som om *Papisteriet* var den eneste forsvarlige Kirkemur, men saasart vi begyndte som *levende Stene* at længes efter den faste *Grundvold*, som Herren selv havde lagt, da viiste han os den i *Troens levende Ord*, og nu kan vi vise Verden, det er vor mindste Konst at tage det *Ny Testamente* fra Fienden, som *Kirkens* uafhængelige og uaftrættelige³⁸⁵ Eiendom, og at det er³⁸⁶ vor store Lyst ei blot at benytte alt det Lys, Lærdom og Vidskab har tændt derover men ret med Flid at befordre og klare Oplysningen saa det maa blive Alle vitterligt baade hvad Apostlerne skrev og hvad Meningen er.³⁸⁷

---

³⁷⁹ den "mundtlige Bekiendelses"] først skrevet "Bekiendelsens

³⁸⁰ | *MS side 52*

³⁸¹ Grundtext] først skrevet T

³⁸² som dog var] ændret fra var dog

³⁸³ mølædte < mølædve

³⁸⁴ Det lod vel et Øieblik] først skrevet Saasart vi

³⁸⁵ uaftrættelige] først skrevet uaf ubestrid

³⁸⁶ at det er] tilføjet i margin

³⁸⁷ hvad Meningen er.] *herefter er slettet* Foretrækker Nogen en uforsvarlig Text eller Variantenens Virvar, da vil vi naturligviis ikke trættes med ham om, hvad vi umelig kan misunde ham, men glæde os meget mere ved at de smaa Hunde kan mættes af Smulerne som faldt fra Børnenes Bord, og har kun det billige Forlangende, at hvad Man paa Strid vil sætte *mod* Vores, maa *selv staae fast* eller finde sig i at kastes omkuld, thi *Nødværge* er Ingen forbudt men paalagt alle beskikkede Vægttere.

N.F.S. Grundtvig

· Foretrækker først skrevet Vi

· paalagt ændret fra Kirkens Vag

[Fasc. 124, III]

³⁸⁸ Modstanderne havde vel Ondt i Sinde med Herrens Huus og Menighed, men Gud gav det en saare god Vending³⁸⁹, for at gjøre hvad nu skeer og holde mange Mennesker *ilive*, som det herefter daglig skal kiendes, at Mennesket lever i³⁹⁰ Herrens Huus af *Ordet*, som udgaaer af *Guds*³⁹¹ *Mund* og hvori den *Aand* boer,³⁹² som *udgaaer fra Faderen* og levendegjør dem Alle, som troe paa Hans *eenbaarne Søn!*

Vi maae vel *endnu* laste den Selvraadighed, Selvklogskab³⁹³ og Skiødeløshed, hvormed vore³⁹⁴ Skriftkloge fordunklede Sandheden, bekæmpede Friheden, satte Menighedens Tro paa Spil, og misbrugde den *Hellige Skrift*, og vi maae kalde hele deres³⁹⁵ konstige Skrift-Fortolkning og Lærebygning Misgreb og Tidsspilde, fordi Fristelsen til at efterligne dem³⁹⁶ er endnu tilstæde og skal overvindes; men vi indsee dog allerede, at *Tiden* blev kun *spildt* ligesom Folk døe *ubetimelig*, saa, *efter Omstændighederne*, kunde den *forbigangne Tid* ei anvendes bedre end til at *forberede* hvad nu skeer og skal skee, og forsaavidt de ældre Theologer holdt fast ved *Troen og Bekiendelsen*, var de ikke større Syndere end vi, endskiøndt de gjorde Meget, *vi* kunde *aldrig* forsvare. *Reformationen, Skrift-Ophøielsen og Skilsmissen fra Paven*, alle *hans* Gierninger og alt *hans* Væsen, var, som *Tiden* har viist, aldeles nødvendig baade til *Troens Oplivelse* og *Oplysningens Gienføddelse*, og hvor dette store *Tvilling-Øiemed* opnaedes, var det jo latterligt at prutte om Tid og utaknemmeligt at bebreide vore Forgængere de Misgreb, ³⁹⁷ der, efter den i *deres* Tid herskende Anskuelse, var ligesaa uskyldige som snilde og gavnlige Konstgreb til Papisteriets Udryddelse³⁹⁸, til Troens Bestyrkelse³⁹⁹ og Vext i

³⁸⁸ | *MS side 53*

³⁸⁹ saare god Vending] *ændret fra* god Vending

³⁹⁰ i] *foran er slettet* af

³⁹¹ udgaaer af *Guds*] *først skrevet* udgik af Gu

³⁹² boer,] *ændret fra* skjuler sig,

³⁹³ Selvklogskab] *foran er slettet* og

³⁹⁴ vore] *foran er slettet* T

³⁹⁵ hele deres] *først skrevet* deres

³⁹⁶ Fristelsen til at efterligne dem] *først skrevet* det er Noget, vi, som *indsee* det, ei med god Samvittighed kan fortsætte

³⁹⁷ | *MS side 54*

³⁹⁸ Papisteriets Udryddelse] *foran er slettet* Troens Bestyrkelse,

³⁹⁹ til Troens Bestyrkelse] *tilføjet i margin*

Gudskundskab. De Protestantiske *Christne*⁴⁰⁰ behøvede aabenbar en⁴⁰¹ *ny Oplysning* for at bevise, de *ikke* skildte sig fra *Christus*, da de skildte sig fra *Paven*, og at de ei i Salighedens Sag fulgte deres eget Hoved, da de forkastede hvad *Papisterne kaldte* Kirkens Myndighed, men de var ikke modne til den *levende Oplysning*⁴⁰² om disse Ting eller i det Hele til *Forstand paa Livet*, og netop de *Bedste* vidste da ikke bedre Raad, end, trods alle Fornuftens Indvendinger, at underkaste sig i Eet og Alt den *Hellige Skrift*, som Papisterne selv tilstod var den *Hellig-Aands Værk*. At der⁴⁰³ var meget *Blændværk* i denne Underkastelse, og⁴⁰⁴ at den maatte føre til videnskabelig *Stilstand* og aandelig *Død*, det saae de kun Lidt af, og meende, de ærede *Troen* og *Skriften* ved at⁴⁰⁵ lukke Øinene for den indlysende Sandhed, at ingen Bog kan være mere end en *ægte Reliquie* af Herren, der ligesaalidt maa *dyrkes*, som de Uægte, og en *Skygge-Tegning* af *Aandens* Tankegang, der, *uden det tilsvarende Liv*, som kun *Aanden* kan skabe,⁴⁰⁶ er aldeles unyttig; men af det *barnlige*⁴⁰⁷ *Hjertelag*, der vil⁴⁰⁸ følge *Ham iblinde*, som er⁴⁰⁹ *Livets Lys*, udsprang netop den *levende Oplysning*, som viser os Fædrenes⁴¹⁰ Misgreb og Veien til i Herrens Fodspor at undgaae dem herefter.

Vi finde derfor ogsaa, at herinde, hvor |⁴¹¹ *Bibel-Troen* baade hos Læg og Lærd vist var saa oprigtig som nogensteds, forskandsede den sig dog slet ikke med en *kanoniseret Dogmatik*, men holdt sig kun fast ved *Morten Luthers Troes-Bekiendelse* i Trængselens og Fristelsens Time, hvor der kun udvikles *hvad Troen er og virker* og hvad *derom* staaer⁴¹² skrevet i *Herrens Bog*, men meldes ikke et Ord om af *hvilke Dele*, den *Hellige Skrift* bestaaer, *hvorledes* den er blevet til, *hvor* Man finder den ægte paa *Grundsproget*,

⁴⁰⁰ De Protestantiske *Christne*] først skrevet Prote

⁴⁰¹ en] først skrevet et en

⁴⁰² *levende Oplysning*] først skrevet rette Op

⁴⁰³ der] først skrevet denne

⁴⁰⁴ og] først skrevet saa

⁴⁰⁵ *Troen* og *Skriften* ved at] først skrevet *Troen* og *Skriften* ved a ærede

⁴⁰⁶ kun *Aanden* kan skabe,] først skrevet *den* umuelig kan skabe,

⁴⁰⁷ *barnlige*] først skrevet tro

⁴⁰⁸ vil] først skrevet , naar

⁴⁰⁹ er] tilføjet

⁴¹⁰ Fædrenes] *foran er slettet* V

⁴¹¹ | *MS side 55*

⁴¹² *derom* staaer] først skrevet *der* staaer

eller *hvad* der er *aldst* og kommer *først* i Saliggjorelsens Orden: *Troen* og *Kirken* eller *Bogen* og *Læsningen*. Selv da det *borgerlige* Baand til den *Augsburgske Bekiendelse* blev⁴¹³ holdt strammest herinde⁴¹⁴, havde altsaa dog Præsterne aabenbar Lov til, om de kunde, at gjøre sig de rette Forestillinger saavel⁴¹⁵ om *Forholdet* mellem *Ord* og *Skrift*, *Kirke* og *Skole*, *Tro* og *Oplysning*, som om *Skriftens Inspiration*⁴¹⁶, *Kanon*, *Text* og *Klarhed*, og ved *Hyrdebrevet* af 1826 har Regieringen paa sine Bispers Raad, selv *bortforklaret* hvad *Tvang*, der end kunde ligge i Forbindelsen med den *Augsburgske Confession*, saa nu kan end⁴¹⁷ ikke *Afvigelsen* fra hvad *Luther* kalder *Christen Tro*, end sige da fra det *Syttende Aarhundredes* hos os *aldrig* kanoniserede *Dogmatik*, kaldes en borgerlig Forseelse eller *statskirkeelig Vildfarelse*. Denne *Danske Skolefrihed*, som jeg vel, *indenfor*⁴¹⁸ Christelighedens Grændser, tidlig skiønnede paa og betjende mig af, men dog kun seent lærde at fatte i sin nødvendige *Upartiskhed* og *Almindelighed*, sætter os istand til at gjøre langt |⁴¹⁹ mere for sand *Christelig* og *Bibelsk Oplysning* end de troende Præster i nogen anden *Stats-Kirke* formaae, saa en christelig Efterslægt maatte kræve os strængt til Regnskab, dersom vi lode det beroe med at see og blotte Forgængernes Misgreb og Vildspor, uden at bryde en ny Bane og gribe velgiørende ind i Forvirringen.

Da nu hverken⁴²⁰ *Aanden* eller *Kirke-Historien* tillader os at gjøre noget Skridt i Skolen uden at tage *Bibelen* med os i den *bedste* Tilstand, vi kan *finde* den, saa maa vor første Omsorg være, saavidt det staaer til os, at gjøre Ende paa den gruelige *Forvirring*, hvori vore Forgængeres Blindhed og Fordomme og en bagvendt, aandløs og for en stor Deel antichristelig *Kritik* har kastet det *Ny Testamentes Text*, da vi først derved vinde det *Fodfæste* i Kirke-Skolen, der er nødvendigt til al videnskabelig Fremgang. Derfor har jeg her, efterat have giennem flere Aar gjort mig fortrolig be-

⁴¹³ blev] *først skrevet v*

⁴¹⁴ herinde] *først skrevet ha*

⁴¹⁵ saavel] *ændret fra* baade

⁴¹⁶ *Inspiration*] *foran er slettet Ka*

⁴¹⁷ end] *først skrevet A*

⁴¹⁸ *indenfor*] *først skrevet ti*

⁴¹⁹ | *MS side 56*

⁴²⁰ hverken] *først skrevet Aa*

kiendt med den *Complutensiske Text*, paa det varmeste anbefalet⁴²¹ den⁴²² til alle mine Medarbeidere i *Ordets Tjeneste*, og føler mig forpligtet til at gjøre Alt hvad der kan staae i min Magt til Dens Benyttelse herefter. Hvem der heller ønsker en *uforsvarlig Text* eller et *grændseløst*⁴²³ *Virvar*, vil jeg ingenlunde trættes⁴²⁴ med om hvad jeg umuelig kan misunde ham, da jeg under Enhver den *samme* Frihed, jeg selv vil nyde; men vil Nogen paastaae, der gives en *forsvarligere* Grundtext⁴²⁵ af det *Ny Testamente*, som vi for Øieblikket⁴²⁶ kan udfinde, da glemme han ikke de *Grunde* der høre til at overveie *mine*, som jeg herved⁴²⁷ fremlægger.

N.F.S. Grundtvig

[*Fasc. 124, IV*]

⁴²⁸ og Aposteler udtrykkelig udgav for *Guds Ord* ogsaa virkelig være det og Beskrivelsen saa nøie stemme dermed at et tilsvarende *Ord*, i samme *Aand*, blev ogsaa Guds, da vi ellers fattedes ethvert Kiendetegn paa den *Deel* af Skriften, der var en sikker Prøvesteen.

Dette maa nu være vor Forudsætning om *Bibelen* i sin *Oprindelse* og komme vi nu til den i sin nærværende Forfatning, da vogte vi os vel for at sige, vi veed bestemt *Hvormeg* der i Bogen, som kom til os under Bibel-Navnet, der virkelig er *Prophetisk* og *Apostolisk* Skrift; men dog⁴²⁹ maae og tør vi forudsætte, at Alt hvad der i denne Bog bestemt *udgiver* sig for *Prophetisk* og *Apostolisk* Skrift, ogsaa virkelig er⁴³⁰ det, da vi ellers med alle de forbigangne⁴³¹ Slægter maatte fattes et Mærke, vi ei kan undvære. Det følger ogsaa af sig selv, at om en enkelt Afdeling⁴³² ei selv indeholdt nogen

⁴²¹ paa det varmeste anbefalet] *først skrevet* anbefal

⁴²² den] *foran er slettet* til

⁴²³ *grændseløst*] *først skrevet* e

⁴²⁴ ingenlunde trættes] *først skrevet* ligesaa lidt tr

⁴²⁵ Grundtext] *først skrevet* T

⁴²⁶ for Øieblikket] *først skrevet* endnu

⁴²⁷ herved] *andret fra* her

⁴²⁸ | *MS side 57*

⁴²⁹ dog] *først skrevet* at

⁴³⁰ er] *først skrevet* efter

⁴³¹ da vi ellers med alle de forbigangne] *først skrevet* da ellers baade de forri

⁴³² en enkelt Afdeling] *først skrevet* enkel *først skrevet* end et Sty

Bestemmelse om sit Ophav⁴³³, vi ligesaavel⁴³⁴ fæste Lid til det Vidnesbyrd et Prophetisk eller Apostolisk Skrift giver et Andet, som det, Samme giver sig selv, naar Vidnesbyrdet kun er saa bestemt, at vedkommende Skrift derved bliver umiskieligt. Dette er hvad de Gamle kaldte Bestemmelse af *Skriftens Canon*, hvad dog er noget Andet end en Opregnelse af *Canoniske Bøger*, da vi ikke gaee frem efter Tykke⁴³⁵ men bestemme en vis Regel, og kan vel nævne endeel Stykker, hvor *Mærket* alt er umiskieligt, men tør ikke⁴³⁶ nægte, at der maaskee ved grundigere Undersøgelse eller stigende Oplysning kunde opdages enten det samme eller ligesaa sikkert et Mærke, hvor vi nu savne det.

Man seer imidlertid let, at Bibelen endnu med alle disse Bestemmelser vilde være ubrugelig til den store, vedvarende⁴³⁷ Skolebrug, vi paastaae den bestemt og skikket til, dersom vi ikke turde forudsætte Noget om hvad Man kalder *Textens* Sikkerhed, da det slet ikke nyttede, der⁴³⁸ havde været ægte Prophetiske og Apostoliske Skrifter, der ogsaa endnu paa en Maade fandtes i vor Bibel, dersom de var saa *forfalskede eller forvanskede*, at vi ikke var sikre paa Saameget deraf, som vi behøve til vor Oplysning, og turde haabe, at denne Sikkerhed vilde stige i et nøiagtigt Forhold til Oplysningens⁴³⁹ Tarv. I det vi⁴⁴⁰ derfor nødvendig maa tilstaae, at *fuldkommen sikker* er Skrivningen ikke i nogen Deel af Bibelen, da en saa gammel Bog paa to Sprog, af hvilke det Ene er uddøet og det Andet meget forandret, og som desuden *ikke* er os *kirkelig* overleveret, men efter et mellemliggende Skole-Barbari⁴⁴¹ fundet i indbyrdes afvigende Afskrifter, aabenbar har havt store Gienvordigheder at giennemgaae, men vi forudsætte, at *Forsynet* har vaaget over, Den ei tog meer Skade, end der, med

---

⁴³³ sit Ophav] *først skrevet* sin Ophavs

⁴³⁴ ligesaavel] *først skrevet* ligefuldt

⁴³⁵ Tykke] *først skrevet* ty

⁴³⁶ | *MS side 58*

⁴³⁷ vedvarende] *foran er slettet* uden

⁴³⁸ der] *først skrevet* om,

⁴³⁹ Oplysningens] *først skrevet* Sk

⁴⁴⁰ I det vi] *først skrevet* Vi

⁴⁴¹ Skole-Barbari] *først skrevet* Barbari

Christi Aands Bistand, efterhaanden kan og skal helbredes, og⁴⁴² at vi allerede nu, ved at agte paa

---

Forkortelser

- Chr. VIs Bibel *Biblia, Det er Den gandske Hell. Skriftes Bøger*. Kjøbenhavn 1769. Det kongel. Waysenhuses Bogtrykkerie.
- GP 4 og 10 Thodberg, Christian (red.) (1983/1985), *N.F.S. Grundtvigs Prædikener*, 1825-26, bd. 4, og 1836-37, bd. X, København, Gad.
- Fasc. Fascikel i Grundtvig-arkivet, Det Kongelige Bibliotek, København. (Eller som mikrofilm på Grundtvig Centeret, Aarhus Universitet).
- NKT *Nordisk Kirke-Tidende*, udgivet af J.C. Lindberg.
- SB 3 Grundtvig, N.F.S., *Christelige Prædikener eller Søndags-Bog*, 1830, bd. 3. Kjøbenhavn, Wahlske Boghandlings Forlag.
- SKS K17 (2010) *Søren Kierkegaards Skrifter* K17. Cappelørn, N.J. (m.fl. red.), København, GAD.

Litteratur

Værker af Grundtvig

- (1983/1985), *N.F.S. Grundtvigs Prædikener*, Thodberg, Christian (red.), 1825-26, bd. 4, og 1836-37, bd. 10, København, Gad.
- (1830) *Christelige Prædikener eller Søndags-Bog*, bd. 3, Kjøbenhavn. Wahlske Boghandlings Forlag.
- *Fascikel 124*, Grundtvig-arkivet, Det Kongelige Bibliotek, København. (Findes som mikrofilm på Grundtvig Centeret, Aarhus Universitet).

---

⁴⁴² og] *foran er slettet* at hvad der udgiver sig for Opskrift af *Guds Ord* er ikke forfalsket

- (1837), "Om det Ny Testamente i Grundsproget eller Om Alcala-Texten og Bibel-Kritiken." i *Nordisk Kirke-Tidende 1837*, No 52 (3. dec.), sp. 817-831; No 53 (10. dec.), sp. 833-848; No 54 (17. dec.) sp. 849-864 og No 55 (24. dec.), sp. 885-898. (*Nordisk Kirke-Tidende 1837* findes online på Det Kongelige Biblioteks hjemmeside, under Jacob Christian Lindberg).
- *Registrant over N.F.S. Grundtvigs Papirer*. Grundtvig-arkivet, Det Kongelige Bibliotek. (Findes bl.a. på Grundtvig Centeret, Aarhus Universitet).

Værker af andre forfattere

- Cappelørn, N.J. et al. (red.) (2010), *Søren Kierkegaards Skrifter K17*, København, Gad.
- Eisenberg, Christian (1993), "Ein unbeachteter Artikel N.F.S. Grundtvigs aus dem Jahre 1837" i *Grundtvig-Studier 1993*, 214-236.
- Johansen, Steen og Høirup, Henning (1948), *Grundtvigs Erindringer og Erindringer om Grundtvig*, København, Gyldendal.

Bibeludgaver

- Biblia, Det er Den gandske Hell. Skriftes Bøger*. Kjøbenhavn 1769. Det Kongelige Waysenhusets Bogtrykkerie.
- Gratz (1827), *Novum Testamentum Græce et Latine*. Mainz. (Bogfortegnelse 1839. Det Kongelige Bibliotek, katalogsignatur: Grundtvig-arkivet: Fasc. 520. Fortegnelse over Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Bogsamling ved Johan Grundtvig. Christianshavn 1839. Side 64, nr. 1554).
- J.C. Lindberg (udg.), *Det Ny Testaments Hellige Skrifter oversatte efter den først trykte Udgave af den græske Grundtext*. Kjøbenhavn 1856. I Commission hos Boghandler C.G. Iversen.
- Vor Herres og Frelsers Jesu Christi Nye Testament, ved Kong Frederik den Siettes christelige Omsorg med Flid efterseet og rettet efter Grundtexten* (1819) i *Biblia, det er: den ganske Hellige Skriftes Bøger*. Kjøbenhavn, 1819. Det Kongelige Vaisenhusets Bogtrykkerie.